

Makale Türü: İnceleme Makalesi
Gönderilme Tarihi: 18 Kasım 2024
Kabul Tarihi: 17 Ocak 2025
<https://doi.org/10.58642/kutbilim.1586236>

II. DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE RESMİ TARİH ANLAYIŞINDA YAŞANAN DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜN TARİH EĞİTİMİNE ETKİLERİ¹

Şengül BÜYÜKBOYACI²

Özet

Bu çalışmanın amacı İkinci Dünya Savaşı döneminde yaşanan ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlardan Milli Eğitim Politikalarının ne denli etkilendiğini ve Milli Eğitim politikaları çerçevesinde dönemin resmi tarih anlayışında yaşanan değişim ve dönüşümün tarih eğitimine olan etkilerini nitel araştırma kapsamında ortaya koymaktır. Atatürk döneminde, modern bir devlet yapısına ulaşmak amacıyla Türk toplumunda büyük siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yenilikler yaşanmıştır. Atatürk'ün vefatından sonra, Türkiye'deki iç ve dış gelişmelerin etkisiyle bu devrim hareketlerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen siyasi, askeri ve ekonomik olaylar bu değişim sürecini büyük ölçüde etkilemiştir. Atatürk'ün ardından Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'nün Milli Şef olarak anıldığı dönem hem siyasi hem de kültürel alanlarda değişikliklere sahne olmuştur. Bu dönemde eğitim politikası, kültür politikasının bir parçası olarak gelişmiş; Hümanist bir kültür anlayışı eğitime yön vermiştir. Atatürk döneminde kültür politikası Türk tarihine ve diline odaklanırken, İnönü ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in etkisiyle, kültür politikası Batı toplumlarıyla yakınlaşmanın bir sonucu olarak Yunan ve Roma uygarlıklarına odaklanmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı, tüm dünyada olduğu gibi Türk tarihini de etkilemiş; barış, özgürlük ve bağımsızlık gibi kavramların önemi anlaşılmış ve hümanist eğilimler etkili olmaya başlamıştır. Bu dönemde, milliyetçilikten hümanizme doğru bir yönelim görülürken aynı zamanda milli kültürün göz ardı edilen yönlerine dair çalışmalar yapılmıştır. II. Dünya Savaşı döneminde, devletin tüm kültür ve eğitim kurumlarında hümanizmin izleri açıkça görülmüş, bu yaklaşım özellikle tarih eğitiminde kendini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Eğitim, Türk Tarih Tezi, Hümanizm, Tarih Eğitimi.

¹Bu makale 15-16 Kasım 2024 tarihinde Antalya'da düzenlenen Essa V. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler ve Sanat Sempozyumu'nda sunulmuş özet metin bildirinin genişletilmiş halidir.

² Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD, Isparta/Türkiye, Orcid: 0000-0002-1683-294X, Mail: sengulbuyukboyaci@sdu.edu.tr

Research Type: Review Article

Submission Date: November 18, 2024

Acceptance Date: January 17, 2025

<https://doi.org/10.58642/kutbilim.1586236>

THE IMPACT OF CHANGES AND TRANSFORMATIONS IN OFFICIAL HISTORY UNDERSTANDING DURING THE WORLD WAR II ERA ON HISTORY EDUCATION

Abstract

The aim of this study is to qualitatively examine the extent to which economic and socio-cultural challenges experienced during the Second World War influenced national education policies and to analyze how changes and transformations in the official historical perspective within the framework of these policies impacted history education. In the Atatürk era, significant political, social, cultural, and economic reforms were introduced to establish a modern state structure within Turkish society. After Atatürk's passing, internal and external developments in Turkey caused substantial shifts in these revolutionary movements. Political, military, and economic events during World War II played a major role in influencing this transformation process. Following Atatürk, İsmet İnönü, who was then President, assumed the role of National Chief, leading to changes in both political and cultural realms. During this period, educational policies evolved as part of broader cultural policies, with a Humanist cultural approach guiding educational practices. While the Atatürk era's cultural policies focused on Turkish history and language, during the İnönü period, under the influence of the then-Minister of Education Hasan Ali Yücel, cultural policies began to center around Greek and Roman civilizations as a result of closer ties with Western societies. World War II, as it did globally, also impacted Turkish history, highlighting the importance of concepts such as peace, freedom, and independence, with Humanist trends gaining influence. This period saw a shift from nationalism toward Humanism, alongside efforts to address the previously neglected aspects of national culture. During the World War II era, traces of Humanism were clearly evident in the state's cultural and educational institutions, a perspective that particularly manifested in history education.

Keywords: World War II, Education, Turkish History Thesis, Humanism, History Education.

1.GİRİŞ

Eğitim, bireylerin bilgi ve değerlerle donatılması, toplumların ise kültürel, ekonomik ve siyasal dönüşümleri gerçekleştirmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Tarih eğitimi, bu bağlamda milli kimlik inşası, toplumsal aidiyetin güçlendirilmesi ve evrensel değerlerin aktarımı gibi işlevler üstlenir. Osmanlı İmparatorluğu'nda tarih eğitimi, kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar ümmetçi bir anlayışla şekillenmiş, daha çok İslam tarihine dayalı bir müfredat benimsenmiştir (İnalçık, 2013). Tanzimat'la birlikte modernleşme çabalarının bir parçası olarak Osmanlı tarihine daha fazla vurgu yapılmaya başlanmış ve Avrupa'daki tarih yazımı anlayışları Osmanlı'ya da etki etmiştir (Ortaylı, 1999).

II. Meşrutiyet döneminde ise tarih eğitimi, Türkçülük akımının etkisiyle daha milli bir karakter kazanmıştır. Bu dönemde özellikle Ziya Gökalp'in fikirleri ve "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" şiarı, eğitimin milli kimlik inşasındaki rolünü güçlendirmiştir.

Türk tarihinin İslam öncesi dönemine yönelik ilginin artması da bu dönemde dikkat çekicidir (Ergin, 1977).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte tarih eğitimi, toplumsal dönüşümün ve ulus devlet inşasının temel araçlarından biri haline gelmiştir. Atatürk'ün tarih anlayışı, Türk milletinin kökenlerini Asya'ya ve eski uygarlıklara dayandırarak, bağımsız ve köklü bir millet olma bilincini pekiştirmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi gibi fikirler, dönemin tarih yazımına ve eğitimine damga vurmuştur (Yücel, 1991). İsmet İnönü dönemiyle birlikte, özellikle Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı sırasında, evrensel değerlere ve hümanist yaklaşımlara yönelinmiş, dünya tarihine daha geniş bir perspektiften bakılmaya başlanmıştır (Yücel, 1991). Bu süreçte, tarih eğitimi barış ve insan hakları gibi konuları da kapsayarak daha geniş bir evrensel anlayışı teşvik etmiştir.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e tarih eğitimi, modernleşme ve Batılılaşma çabalarının bir yansıması olmasının yanı sıra, toplumun milli kimlik ve aidiyet bilincini güçlendirmeye yönelik bir araç olarak kullanılmıştır. Tanzimat döneminde başlayan modern tarih yazımı ve eğitimi, II. Meşrutiyet döneminde daha milli bir karakter kazanarak Türkçülük akımının etkisi altında gelişmiştir. Cumhuriyet döneminde ise tarih eğitimi, ulus-devlet inşasının temel taşlarından biri olarak ele alınmış, Türk tarihinin köklü geçmişini vurgulayan bir yaklaşımla şekillendirilmiştir. Bu süreçte, tarih eğitiminin içeriği sadece milli kimlik inşasına hizmet etmekle kalmamış, aynı zamanda evrensel değerlere ve hümanist yaklaşımlara da yer vererek, Türkiye'nin modernleşme yolculuğunda önemli bir işlev üstlenmiştir (İnalcık, 2013; Yücel, 1991).

2.YÖNTEM

Çalışmanın veri toplama yöntemi doküman analizi, veri analiz yöntemi ise içerik analizi şeklindedir. Çalışmanın amacı, dönemin ideolojik eğilimlerinin eğitim politikalarına ve tarih müfredatına nasıl yansıdığını tarihsel bir perspektifle incelemektir. Bu doğrultuda, literatür taraması yöntemi kullanılarak dönemin tarih yazımı, eğitim politikaları ve tarih eğitimi konularında yapılmış akademik çalışmalar incelenmiştir.

3. OSMANLI'DA TARİH YAZICILIĞI VE ANLAYIŞI

Osmanlı tarih yazıcılığı, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde devletin gücünü ve hanedanın meşruiyetini pekiştiren bir işlev üstlenmiştir. Bu dönemde tarih yazımı, Osmanlı kimliğini desteklemek ve devlete bağlılığı artırmak amacıyla, Osman Gazi ve hanedanının Türk-İslam dünyasındaki kutsal rolüne vurgu yaparak kaleme alınmıştır (İnalcık, 1973). Tarih yazıcılığı, devletin İslam dünyasında bir koruyucu ve cihangir olarak temsil edildiği bir çerçeveye şekillendirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin erken dönemlerinde kullanılan vakayiname türündeki tarih yazımı, kronolojik bir yapı üzerine kurulmuştur ve padişahların fetihlerini kahramanlıkla tasvir eden bir üslup benimsemiştir (Kafadar, 1995). Bu dönemde kaleme alınan eserlerde olayların sıralı bir biçimde anlatılması, Osmanlı Devleti'nin gücünü ve sürekliliğini yüceltme amacına hizmet etmiştir.

• **Ahmedi'nin "İskendername"si:** Ahmedi, İskendername adlı eserinde Osmanlı hanedanını Büyük İskender'e benzeterek, Osmanlıların kahramanlıklarını ve zaferlerini yücelten bir anlatı kurmuştur (Fleischer, 1986). Bu eser, Osmanlı hanedanının köklü bir soya sahip olduğunu ve fetih ruhuna sahip bir hanedan olduğunu anlatır.

• **Oruç Bey'in Vakayinameleri:** Oruç Bey'in vakayinameleri, Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecini ve ilk fetihleri ayrıntılı bir şekilde ele alır. Oruç Bey, padişahları yücelten bir üslup benimseyerek Osmanlı devletinin yüceliğini öne çıkarır (Vatin, 1993).

Osmanlı tarih yazıcılığı, erken dönemde Osmanlı Devleti'nin Türk-İslam dünyasındaki temsil gücünü yüceltmek amacıyla devlete ait kahramanlık hikayelerini, efsaneleri ve menkıbeleri içeren bir kimlik inşa sürecine katkıda bulunmuştur (Peirce, 1993). Osman Gazi ve onun soyundan gelen padişahlar, İslam'ın koruyucusu olarak tasvir edilerek, Osmanlı'nın tarih sahnesinde bir kutsal misyonla hareket ettiği fikri vurgulanmıştır.

Erken Osmanlı tarih yazıcılığında kullanılan dil, süslü, edebi ve Osmanlı Devleti'ni yücelten bir üsluba sahiptir. Bu üslup, yalnızca devletin büyüklüğünü değil, aynı zamanda padişahların halk üzerindeki etkisini artırmayı hedefleyen bir anlatım biçimini yansıtır (Kafadar, 2007). Osmanlı tarihçileri, vakayinamelerinde olayları dramatize eden ve kahramanlıkları abartan bir dil kullanarak devlete duyulan sadakati artırmayı amaçlamışlardır.

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle (1839) Osmanlı Devleti'nde modernleşme hareketleri hız kazanmış ve bu değişim tarih yazıcılığına da yansımıştır. Osmanlı Devleti, Batılılaşma politikaları çerçevesinde hukuktan eğitime, yönetimden orduya kadar birçok alanda yenilikler yaparken, tarih yazıcılığında da Batılı yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Bu dönemde Osmanlı tarihçileri, Batı'dan esinlenerek nesnel ve bilimsel bir yöntemle tarih yazmaya başlamışlardır. Modern tarih yazımına geçişin en önemli göstergelerinden biri, olayları yalnızca kronolojik olarak sıralamak yerine, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini kurmaya yönelik bir yaklaşım benimsemeleridir (Zürcher, 2004).

Erken Osmanlı tarih yazıcılığının edebi ve devlet merkezli üslubu, Tanzimat dönemiyle birlikte modernleşme hareketlerinin etkisiyle yerini daha nesnel ve bilimsel bir anlayışa bırakmıştır. Tanzimat Dönemi'nde kurulan modern eğitim kurumları, Osmanlı tarih yazımının Batı tarih yazım yöntemleriyle tanışmasında büyük rol oynamıştır. Özellikle 1859 yılında kurulan Mekteb-i Mülkiye, Osmanlı aydınlarının yetiştiği önemli bir merkez haline gelmiş ve burada yetişen tarihçiler, Batılı yöntemlerle yazılmış tarih eserlerinden etkilenmiştir. Bu dönemde tarihçiler, yalnızca Osmanlı tarihini değil, dünya tarihini de öğrenmeye ve Batılı kaynakları kullanarak daha geniş bir perspektif geliştirmeye başlamışlardır.

Tanzimat Dönemi'nde Mekteb-i Mülkiye, Darülfünun gibi modern eğitim kurumlarında tarih eğitimi, Batılı tarih yazım teknikleri ve bilimsel yöntemlere dayandırılarak verilmiştir. Bu kurumlarda yetişen tarihçiler, Batı'da gelişen pozitivist tarih anlayışından etkilenerek olayları nesnel bir şekilde incelemenin gerekliliğini savunmuşlardır. Bu durum, Osmanlı tarihçiliğinde metodolojik bir yenilik olarak kabul edilir ve tarihçilerin belge temelli, analitik bir yaklaşımla çalışmaya başlamasını sağlar (Davison, 1963).

Bu dönemin en önemli Osmanlı tarihçilerinden biri olan Ahmet Cevdet Paşa, Tanzimat Dönemi tarih yazıcılığında önemli bir yere sahiptir. Cevdet Paşa, Batılı tarih yazım tekniklerini Osmanlı tarihçiliğine entegre etmiş ve tarih yazımında nesnel bir bakış açısı geliştirmiştir. Paşa, *Tarih-i Cevdet* adlı eserinde Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan 1826'ya kadar olan süreci ele almış ve olayları neden-sonuç ilişkisi içerisinde açıklamıştır. Cevdet Paşa'nın bu eseri, Osmanlı tarih yazıcılığında modern bir tarih anlayışının başlangıcını temsil etmektedir.

Ahmet Cevdet Paşa, olayları sadece anlatmakla kalmayıp, tarih yazımında eleştirel ve analitik bir yaklaşım benimsemiştir. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşları ve siyasi olayları değerlendirirken, bu olayların arka planındaki sosyal ve ekonomik koşulları da ele alır. Bu yaklaşım, Tanzimat Dönemi'nde gelişen modern tarih yazıcılığının en belirgin özelliklerinden biridir (Hanoğlu, 2008).

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı tarihçiliğinde nesnellik ve bilimsellik önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemin tarihçileri, tarih yazımını daha bilimsel temellere oturtmak amacıyla belge ve kaynak kullanımına özen göstermiş, olayların kronolojik sırasını belirlerken devlet arşivlerinden yararlanmışlardır. Bu dönemde, Avrupa tarih yazımında etkili olan pozitivist tarih

anlayışının Osmanlı tarihçileri arasında da benimsenmesi, nesnel tarih yazımının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yaklaşım, tarih yazımının yalnızca geçmişi anlatmak değil, aynı zamanda geçmişten ders çıkararak geleceğe yön vermek amacını taşıması gerektiği fikrini de beraberinde getirmiştir.

Bu dönemde Osmanlı kimliğini oluşturmaya yönelik tarih yazımı, Osmanlılık anlayışını öne çıkaran bir yapıya bürünmüştür. Osmanlı tarihçileri, Batı etkisiyle şekillenen bu yeni tarih anlayışı içerisinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısını vurgulamış ve imparatorluğun farklı etnik grupları barış içinde bir arada tutan bir yönetim olduğuna dair bir anlatı geliştirmişlerdir. Tanzimat ile birlikte Osmanlılık düşüncesinin güç kazanması, tarih yazımında da çok kültürlü bir Osmanlı toplumu vurgusunun artmasına neden olmuştur (Findley, 1989).

Bu çok uluslu yapı, Tanzimat Dönemi'nde devletin kendini Osmanlılık ideolojisiyle meşrulaştırma çabası olarak yansımış, tarih yazıcılığı da bu ideolojiyi pekiştiren bir araç olarak kullanılmıştır. Osmanlı tarihçileri, Osmanlı Devleti'nin farklı din, dil ve kültürleri barış içinde bir arada tutan bir imparatorluk olduğuna vurgu yaparak, tarih yazımında imparatorluğun birleştirici gücünü ön plana çıkarmışlardır.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlılık ideolojisiyle şekillenen tarih yazıcılığı, II. Meşrutiyet'le birlikte farklı fikir akımlarının etkisiyle dönüşüme uğrayarak, imparatorluğun çok uluslu yapısına dair yeni tartışmaları ve kimlik arayışlarını yansıtmaya başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle (1908) Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi ve sosyal anlamda önemli değişimler yaşanmış, özellikle milliyetçilik, Osmanlılık ve İslamcılık gibi fikir akımları tarih yazıcılığında da belirleyici bir rol oynamaya başlamıştır. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı karşısında yükselen etnik milliyetçilik akımları tarih yazımında da yankı bulmuş, tarih yazıcıları Osmanlı kimliğini sorgulayan ve Türk kimliğini öne çıkaran bir bakış açısı geliştirmiştir (Hanioğlu, 2008).

Bu süreçte Osmanlı tarih yazıcılığı, Batılı yöntemlere yönelmekle kalmamış; aynı zamanda Osmanlı'nın kökenlerini araştıran ve Türk tarihine odaklanan bir anlatı benimsemeye başlamıştır. Türkçülük hareketinin etkisiyle Osmanlı tarihçileri, Osmanlı Devleti'ni Türk tarihinin bir devamı olarak değerlendirmiş ve Türk milletinin tarih sahnesindeki yerini vurgulamaya başlamışlardır (Zürcher, 2004).

II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan Türkçülük akımı, Osmanlı tarih yazıcılığında Türk kimliğini ön plana çıkarmış ve Türk tarihini bağımsız bir kimlik olarak ele alma çabasını başlatmıştır. Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi düşünürlerin öncülüğünde gelişen Türkçülük hareketi, Osmanlı tarih yazıcılığında bir dönüm noktası olmuş ve bu dönemde tarih yazımı, Türk milletinin köklerini Orta Asya'ya kadar götüren bir çerçevede şekillenmiştir.

Ziya Gökalp, Türkçülük akımının en önemli temsilcilerinden biri olarak, tarih yazıcılığında Türk milletinin kültürel değerlerini, dilini ve tarihini öne çıkarmıştır. Gökalp, Türk milletinin tarih sahnesindeki varlığını güçlendirmek için Osmanlı tarihini bir Türk kimliği altında yeniden kurgulamanın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Gökalp'in bu konudaki fikirleri, tarih yazıcılığında Osmanlı kimliğinin yerini Türk kimliğine bırakmasının yolunu açmıştır (Heyd, 1979).

1908'de kurulan Türk Ocakları, Türkçülük ideolojisini benimseyen Osmanlı aydınlarının bir araya geldiği ve Türk tarihi, dili ve kültürü üzerinde çalışmalar yaptığı bir kuruluş olarak öne çıkar. Türk Ocakları bünyesinde yapılan çalışmalar, Osmanlı tarih yazıcılığında milliyetçilik fikrinin gelişimine büyük katkı sağlamış, Osmanlı tarihçileri Türk tarihini bağımsız bir kültürel kimlik olarak değerlendirmeye başlamıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde etkili olan bir diğer ideolojik akım İslamcılıktır. Bu akım, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü engellemek için İslam dünyasının birlik olması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. İslamcı düşünce, tarih yazıcılığında Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki rolünü ön plana çıkarmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun İslam'ın koruyucusu olarak tarih sahnesinde yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Bu dönemde tarih yazıcılığı, Osmanlı Devleti'ni bir İslam devleti olarak yücelten ve Osmanlı padişahlarının dini liderlik vasıflarını öne çıkaran bir anlayışla şekillenmiştir (Şentürk, 1999).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı tarih yazıcılığı, Batılı tarih yazım teknikleriyle daha yakından tanışmış ve pozitivist tarih anlayışından etkilenmiştir. Bu dönemde, Avrupa'da yaygınlaşan pozitivist tarih yazımı, Osmanlı tarihçileri arasında olayları nesnel bir şekilde ele almanın gerekliliğini gündeme getirmiştir. Özellikle 1908'den sonra Osmanlı tarihçileri, olayları belgelerle destekleme ve neden-sonuç ilişkisi kurma çabasıyla Batılı yöntemleri benimsemeye başlamışlardır.

Ahmet Refik Altınay gibi tarihçiler, II. Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı tarihçiliğinde Batılı yöntemleri benimseyen ve Osmanlı tarihini daha eleştirel bir gözle ele alan önemli isimler arasında yer alır. Altınay, Osmanlı arşiv belgelerini kullanarak Osmanlı tarihini nesnel bir şekilde değerlendirmeye çalışmış ve Osmanlı tarih yazıcılığına modern bir bakış açısı kazandırmıştır (Göyünç, 1983).

Bu dönemde Osmanlı tarih yazıcılığı, ideolojik akımların (Türkçülük, Osmanlıcılık, İslamcılık) etkisi altında şekillenirken, aynı zamanda modern tarih yazımının gereklerini yerine getirmeye çalışan bir yapı kazanmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde tarih yazıcılığı:

1. **Milliyetçi ve İdeolojik Bir Yapı:** Bu dönemde tarih yazımı, Osmanlı kimliğini yeniden tanımlamak amacıyla ideolojik bir çerçeveye oturtulmuştur. Türkçülük akımı, Osmanlı tarihini bir Türk kimliği ekseninde ele alırken, İslamcılık akımı, Osmanlı'yı İslam dünyasının bir lideri olarak değerlendirmiştir.

2. **Bilimsellik ve Arşiv Belgelerinin Kullanımı:** Batılı tarih yazım yöntemlerinin benimsenmesiyle birlikte Osmanlı tarihçileri, belgeleri daha nesnel bir şekilde kullanma eğilimine girmişlerdir. Bu dönemde tarih yazımında Osmanlı arşiv belgeleri önemli bir kaynak olarak görülmüş ve olayların bilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

3. **Osmanlı Devleti'nin Çok Kültürlü Yapısını Koruma Çabası:** II. Meşrutiyet Dönemi'nde tarih yazıcılığı, Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü yapısını koruma ve Osmanlıcılık anlayışını yaşatma çabasını sürdürmüştür. Ancak, özellikle Türkçülük ve İslamcılık akımlarının yükselmesiyle Osmanlı kimliği sorgulanmaya başlanmış ve bu çok kültürlü yapı giderek zayıflamıştır.

4.OSMANLIDA TARİH EĞİTİMİ

Türkiye'de eğitim alanındaki modernleşme süreci, Osmanlı Devleti'nde Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'un (1773) kurulmasıyla başlamıştır (Ergin, 1977). Bu kurum, askeri ve teknik alandaki ihtiyaçları karşılamak amacıyla Batılı eğitim yöntemlerini Osmanlı eğitim sistemiyle tanıştırmış ve modernleşme hareketlerinin ilk adımlarından biri olmuştur. Bu başlangıç, Tanzimat Fermanı ile hız kazanan daha geniş bir modernleşme sürecinin temelini oluşturmuş, eğitim alanında köklü değişimlerin önünü açmıştır.

Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı eğitim sistemi, Batılı eğitim yöntemlerine uyum sağlama yönünde modernleşme sürecine girdi (Somel, 2001). Bu süreçte, tarih eğitimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun meşruiyetini korumak ve imparatorluğun tarihsel büyüklüğünü yeni nesillere aktarmak için yeniden düzenlendi. Tanzimat sonrası Osmanlı okullarında tarih

dersleri, devletin bütünlüğünü korumak ve Osmanlı kimliğini genç nesillerde kökleştirmek amacıyla kurgulandı (Akyıldız, 2011).

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Osmanlı'da ilk modern eğitim düzenlemelerinden biri olarak tarihin eğitimdeki yerini belirledi. Nizamname, tarih derslerini müfredatın zorunlu bir parçası yaparak, gençlerin Osmanlı tarihine dair bilgi edinmelerini sağladı. Bu dönemde, tarih eğitimi yalnızca Osmanlı tarihini değil, dünya tarihini de kapsayarak öğrencilerin dünya üzerindeki gelişmeleri anlamalarını amaçladı (Akyüz, 1999).

Tanzimat Dönemi'nde tarih ders kitapları, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren hanedan padişahlarının başarılarını, fetihleri ve devletin genişleme sürecini aktarmaya odaklandı. Örneğin, bu dönemde kullanılan kitaplardan biri olan "Tarih-i Osmani" kitabında, Osmanlı'nın kuruluş ve yükselme dönemleri detaylı bir şekilde ele alınır, padişahların zaferleri ve liderlik vasıfları yüceltilirdi. Ayrıca, öğrencilerin Batı'yı tanınması ve Avrupa tarihine dair bilgi edinmeleri için bazı ders kitaplarında Antik Yunan ve Roma medeniyetlerine dair bilgiler de yer alıyordu.

Tanzimat Dönemi'nde kurulan askeri okullar, tarih eğitime özel bir önem vermekteydi. Askeri öğrencilerin Osmanlı Devleti'nin askeri başarıları ve padişahların cihangirlik idealleri doğrultusunda eğitilmesi hedeflendi. Tarih derslerinde özellikle Osmanlı'nın askeri zaferleri ve İslam dünyasındaki liderlik rolü anlatılır, bu yolla asker adaylarına Osmanlı'nın askeri mirasını koruma bilinci aşılanırdı (Somel, 2001).

II. Meşrutiyet ile birlikte Osmanlı Devleti, ideolojik olarak daha çeşitli bir yapıya büründü. Bu dönemde tarih eğitimi, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi farklı ideolojilere göre şekillenmeye başladı. Türkçülük hareketi ön plana çıktıkça, tarih dersleri Osmanlı'dan ziyade Türk milletinin Orta Asya'dan başlayarak Osmanlı Devleti'ne uzanan tarihsel sürecini anlatmaya odaklandı. Bu dönemde, tarih ders kitaplarında Türklerin kökenlerine, kültürel miraslarına ve Osmanlı öncesi Türk devletlerine daha fazla yer verildi (Karpaz, 2001).

Tarih dersleri, II. Meşrutiyet Dönemi'nde milliyetçi bir içerikle yeniden yapılandırıldı. Ziya Gökalp'in etkisiyle, tarih ders kitaplarında "Türklük" vurgusu artmış ve öğrencilerin Türk kimliğini tanımaları, bu kimlikle gurur duymaları hedeflenmiştir. Müfredatta Türk tarihine dair daha önce Osmanlı eğitiminde yer verilmeyen konular (Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular) işlenmiş ve Osmanlı tarihini bu geniş Türk tarihinin bir parçası olarak değerlendirme çabası öne çıkmıştır (Heyd, 1979).

Türk Ocağı, II. Meşrutiyet Dönemi'nde milliyetçi tarih eğitime büyük katkıda bulunmuştur. Türk Ocağı'nda düzenlenen seminerler ve yayımlanan yayınlar aracılığıyla öğrencilerde Türk tarihine ve kültürüne dair farkındalık artırılmaya çalışılmıştır. Bu dönemdeki tarih ders kitaplarında Türk Ocağı'nın tarih anlatılarının etkisi görülmekte, öğrencilere Türk milletinin kahramanlıkları aktarılmaktadır.

II. Meşrutiyet Dönemi, tarih derslerinde bilimselliğin ön plana çıktığı bir dönemdir. Tarih kitaplarında olaylar arşiv belgeleri ve bilimsel kaynaklara dayanarak anlatılmış, tarih eğitiminin daha nesnel ve belge temelli olması hedeflenmiştir. Bu yaklaşım, Osmanlı öğrencilerinin tarihi olayları daha rasyonel bir perspektiften değerlendirmelerini sağlamıştır. Ayrıca, bu dönemdeki ders kitaplarında, tarih yazımında neden-sonuç ilişkisine ve olayların tarihsel bağlama yerleştirilmesine önem verilmiştir (Göyünç, 1983).

İslamcılık ideolojisi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde tarih ders kitaplarının içeriğine dini bir vurgu kazandırmıştır. Bu akımın etkisiyle, Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki liderlik rolü tarih derslerinde sıkça vurgulanmış, İslam medeniyetinin Osmanlı ile olan bağı anlatılmıştır. Özellikle padişahların İslam'ın koruyucusu olarak rol almaları ve Osmanlı'nın

cihangirlik ideali bu derslerde öne çıkarılmış, öğrencilere Osmanlı'nın dini misyonunu devam ettirme sorumluluğu aşlanmıştır.

5.AVRUPA'DAKİ TARİH ANLAYIŞLARI

Modern tarih anlayışı, Aydınlanma Çağı (18. yüzyıl) ile birlikte Avrupa'da şekillenmeye başlamış ve tarih yazımı, dini anlatılardan uzaklaşarak daha bilimsel bir yapıya bürünmüştür. Aydınlanma filozofları, tarihin akıl, gözlem ve deney yoluyla anlaşılması gerektiğini savunarak, olayları açıklamada rasyonel ve nesnel bir bakış açısını öne çıkarmışlardır. Bu dönemde tarih yazımı, insanın gelişimini anlamak için bir araç olarak kabul edilmiş, toplumsal ilerleme ve bireyin özgürlüğüne vurgu yapılmıştır (Butterfield, 1931).

Aydınlanma düşünürlerinden Voltaire, tarihe olan yaklaşımıyla modern tarih yazımının temellerini atan düşünürlerden biri olarak kabul edilir. Voltaire, tarihi yalnızca bir ulusun veya bir devletin anlatısı olarak değil, tüm insanlığın gelişimini kapsayan bir alan olarak ele almış ve olayları kronolojik bir düzene oturtarak açıklamaya çalışmıştır. Onun yaklaşımı, Avrupa'da tarih yazımında insanlığın ortak mirasına odaklanan yeni bir anlayışın doğuşuna yol açmıştır.

Modern tarihin doğuşu ile birlikte tarih yazıcılığı, olayları sadece belgelemekten ziyade, neden-sonuç ilişkisi içinde analiz etmeyi amaçlayan bir yapı kazanmıştır. Bu dönemde Batılı tarihçiler, olayları nesnel bir bakış açısıyla değerlendirerek arşiv belgelerini kullanmaya başlamış ve tarih biliminde doğruluğu sağlamak için belgelerden yararlanılması gerektiğini savunmuşlardır.

5.1. Cumhuriyet Devri Tarihçilerine Etki Eden Avrupa'daki Tarih Anlayışları

Avrupa'daki modern tarih anlayışı, Cumhuriyet dönemi Türk tarihçilerini de derinden etkilemiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'deki tarih yazımı, Avrupa'nın çeşitli tarihsel yaklaşımlarını örnek almış ve bu yaklaşımlar Türk tarihçiliğinde farklı eğilimler olarak yansımıştır. Aşağıda, Türkiye'deki Cumhuriyet devri tarihçiliğine yön veren üç temel Avrupa tarih anlayışını inceleyeceğiz.

a. Romantik Tarih Anlayışı

Romantik tarih anlayışı, 19. yüzyılın başlarında Almanya ve Fransa'da etkili olan bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Romantizm, tarihe duygusal bir bakış açısıyla yaklaşmış ve özellikle ulusal kimliği ve kültürü öne çıkaran bir anlatı geliştirmiştir. Bu tarih anlayışında geçmiş, bir ulusun kimliğini şekillendiren ve milletin değerlerini yücelten bir araç olarak görülmüştür (Berlin, 1999).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de ulus-devletin inşasında, romantik tarih anlayışından esinlenilmiştir. Türk Tarih Tezi gibi projelerde, Türk ulusunun kökenleri ve kültürel değerleri öne çıkarılmış; tarih yazımında Türk milletinin kahramanlıkları ve kadim kökleri vurgulanmıştır. Bu bakış açısı, romantik tarihçiliğin Türkiye'de ulusal kimliği destekleyen bir araç olarak kullanıldığını gösterir. Örneğin, Ziya Gökalp'in Türkçü düşünceleri, Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığında romantik tarih anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Heyd, 1979).

b. Pozitivist Tarih Anlayışı

19. yüzyılda Auguste Comte tarafından geliştirilen pozitivist tarih anlayışı, olayların bilimsel yöntemlerle açıklanması gerektiğini savunur. Pozitivism, olayları tarafsız, nesnel ve gözleme dayalı bir şekilde ele almayı amaçlar ve tarih yazımında olayları belgelere dayanarak incelemeyi öne çıkarır. Bu yaklaşımda, tarih yazımı tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi neden-sonuç ilişkileri içinde değerlendirilir ve tarihi olayların analiz edilmesinde bilimsel yöntemler esas alınır (Comte, 1864).

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte, tarih yazıcılığında pozitivist tarih anlayışı benimsenmiş ve olayların nesnel bir şekilde analiz edilmesi gerektiği fikri öne çıkmıştır. Türk Tarih Kurumu’nun kurulması ve Türk tarihinin bilimsel yöntemlerle incelenmesi, bu anlayışın bir yansımasıdır. Pozitivist tarih anlayışının etkisiyle Cumhuriyet devri tarihçileri, arşiv belgelerine dayanarak araştırma yapmaya ve Türk tarihini daha bilimsel bir yöntemle incelemeye başlamışlardır. Örneğin, Ahmet Cevdet Paşa’nın çalışmaları, Türk tarihçiliğinde pozitivist etkiyi gösteren önemli bir örnektir.

c. Alman Tarihselciliği

19. yüzyılda Alman tarihçi Leopold von Ranke tarafından geliştirilen tarihselcilik akımı, olayları kendi tarihsel bağlamında değerlendirmeyi savunan bir yaklaşımdır. Alman tarihselciliği, tarihi bir bilim dalı olarak kabul etmiş ve olayların dönemin siyasi, sosyal ve kültürel koşullarına göre anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Ranke, tarih yazımında “olduğu gibi gösterme” ilkesini benimseyerek, tarihçilerin nesnel bir gözlemci olması gerektiğini savunmuştur (Ranke, 1824).

Cumhuriyet devri Türk tarihçileri, Alman tarihselciliğinden etkilenecek tarihi olayları dönemin koşulları içinde ele almışlar ve tarihsel bağlamı dikkate alarak analiz yapmışlardır. Bu yaklaşım, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında tarih yazımında, olayları tek taraflı ve ulusal bir bakış açısıyla değil, tarihsel koşullar çerçevesinde değerlendirmeye yönelik bir bakış açısını geliştirmiştir. Örneğin, Fuad Köprülü’nün çalışmalarında, tarihselciliğin etkisiyle Türk kültür ve tarihinin bağlam içinde incelenmesi bu akımın etkisini göstermektedir (Köprülü, 1935).

6.CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH ANLAYIŞINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Türkçülük, Türk milletinin tarihsel, kültürel ve etnik kimliğini koruma, yüceltme ve geliştirme amacı güden bir düşünce akımıdır. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, özellikle çok uluslu yapının zayıflaması ve gayrimüslim toplulukların bağımsızlık talepleri ile güç kaybı yaşanması sonucunda, Osmanlı aydınları arasında milliyetçi akımlar yayılmaya başlamıştır. Türkçülük akımı, bu süreçte Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu çöküşe karşı Türk kimliğini ve birliğini koruma amacı taşıyan bir ideoloji olarak öne çıkmıştır.

Türkçülük düşüncesi, yalnızca Osmanlı Devleti’nin sınırları içindeki Türkleri değil, Rusya, Orta Asya ve Avrupa gibi farklı coğrafyalarda yaşayan Türk topluluklarını da kapsayan bir bilinç oluşturmayı amaçlamıştır. Bu yönüyle Türkçülük, Osmanlılık ve İslamcılık gibi kapsayıcı ideolojilerin sınırlarını aşarak, Türk milletine özgü bir kimlik tanımına odaklanmıştır (Gökalp, 1923).

Türkçülük, milliyetçilik fikrinin bir yansıması olarak, ulusun siyasi ve kültürel anlamda bağımsızlığını öne çıkaran bir anlayışa dayanır. Fransız Devrimi sonrasında Avrupa’da güç kazanan ulus-devlet ve milliyetçilik akımları, Osmanlı Devleti’nde de Türk kimliği etrafında bir milliyetçilik fikrini doğurmuştur. Bu ideoloji, Türk milletinin tarihsel ve kültürel değerlerini koruyarak, ulusal bilinci güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Cumhuriyet’in kuruluş döneminde Türkçülük akımı, modern Türk devletinin ideolojik temelini oluşturmuştur. Osmanlı Devleti’nin çok uluslu yapısının dağılmasının ardından, Türkiye Cumhuriyeti milli bir devlet olarak kurulmuş ve Türk kimliği, yeni devletin resmî ideolojisi haline gelmiştir. Türkçülük düşüncesi, Cumhuriyet döneminde “Türk Tarih Tezi” gibi projelerde kendini göstermiş ve milli tarih bilincinin oluşmasında etkili olmuştur (Berkes, 1978).

Türkçülük, yalnızca siyasi bir ideoloji değil, aynı zamanda bir kültür hareketidir. Türkçü düşünürler, Türk milletinin tarih sahnesindeki yerini, kültürel köklerini ve değerlerini

araştırarak, bu mirası günümüze taşımayı amaçlamışlardır. Bu doğrultuda Türkçülük, Türk diline, Türk tarihine, gelenek ve göreneklerine, sanat ve edebiyatına sahip çıkmayı teşvik etmiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte Türkçülük, Türk kimliğini vurgulayan ve bu kimliği yeni nesillere aktaran bir düşünce sistemi olarak eğitim politikalarında ve kültür politikalarında önemli bir rol oynamıştır.

Türkçülüğün, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yükselen bir akım olarak ortaya çıkmasının birçok iç ve dış etkeni vardır. Bu etkenler, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde yaşanan siyasi, kültürel ve toplumsal değişimlerin yanı sıra Avrupa'daki milliyetçilik akımlarının Osmanlı aydınları üzerindeki etkisini de yansıtır. Aşağıda bu sebepler alt başlıklar halinde incelenmiştir.

19.yüzyılda Avrupa'da gelişen milliyetçilik, liberalizm ve romantizm gibi fikir akımları, Osmanlı Devleti'nde ve özellikle Osmanlı aydınları arasında etkili olmaya başlamıştır. Fransız Devrimi'nden yayılan ulus-devlet anlayışı ve bağımsızlık fikri, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısını zayıflatan unsurlar arasında yer almıştır. Osmanlı aydınları, bu fikir akımlarının etkisiyle kendi millet tanımlarını yapmaya başlamış ve devletin Türk kimliğini öne çıkaran bir ulusal bilince ihtiyacı olduğunu savunmuşlardır (Hanioglu, 2008).

II. Meşrutiyet'in ilanından önce Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi kapsayıcı fikirler devletin birliği için geçerli ideolojiler olarak kabul edilmiştir. Ancak, II. Meşrutiyet öncesi dönemde de Türk kimliğini vurgulayan bazı düşünürler ve edebi akımlar bulunmaktadır. Örneğin, Namık Kemal'in vatanseverlik temalı eserleri ve Mehmed Emin'in (Yurdakul) Türk kimliğini öne çıkaran şiirleri, Türkçülük akımının öncülleri arasında sayılabilir. Bu dönemde henüz tam anlamıyla örgütlü bir Türkçülük hareketi olmasa da edebi alanda Türk kimliğini vurgulayan eserler kaleme alınmıştır (Karpas, 2001).

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı, Balkanlar ve Arap topraklarındaki etnik grupların bağımsızlık talepleriyle zayıflamaya başlamıştır. Gayrimüslim unsurların milliyetçilik faaliyetleri ve bağımsızlık hareketleri, Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü tehdit etmiş ve Türk aydınlarını kendi kimliklerini vurgulayan bir düşünce arayışına itmiştir. Özellikle Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını kaybetmesi, Türk aydınlarında bir kimlik sorgulamasına yol açmış ve Osmanlıcılık fikrinin yerini Türkçülük fikrine bırakmasını hızlandırmıştır (Zürcher, 2004).

19.yüzyılda Avrupa'da gelişen Türkoloji çalışmaları, Türk kültürüne ve tarihine dair yeni bilgiler sunmuş ve bu çalışmalar, Osmanlı aydınları üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Özellikle Alman, Rus ve Macar akademisyenlerin Türk tarihi ve dili üzerine yaptığı araştırmalar, Osmanlı'daki Türkçü aydınların kendi kimliklerini daha yakından tanımalarını sağlamıştır. Bu çalışmaların etkisiyle Osmanlı aydınları, Türklerin köklü bir geçmişe ve zengin bir kültürel mirasa sahip olduğunu fark etmiş ve Türk kimliğini vurgulayan bir tarih bilinci oluşturmaya başlamışlardır (Heyd, 1979).

Rusya'da, özellikle Çarlık Rusyası'nın Türk ve Müslüman topluluklara karşı baskıcı politikaları nedeniyle Rusya'dan Osmanlı'ya göç eden aydınlar, Osmanlı'daki Türkçülük hareketine büyük katkıda bulunmuşlardır. Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve İsmail Gaspiralı gibi isimler, Osmanlı topraklarına gelerek Türkçülük fikrinin gelişmesine öncülük etmişlerdir. Bu aydınlar, kendi coğrafyalarındaki Türk halklarının birliğini savunarak Osmanlı'da milliyetçi fikirlerin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Özellikle Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset adlı eseri, Türkçülüğün bir ideoloji olarak Osmanlı aydınları arasında yayılmasına öncülük eden önemli bir eser olarak kabul edilir (Akçura, 1904).

Türkçülük akımı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde aydınlar arasında yayılmaya başlamış, ancak toplumsal tabana yayılması ve etkili bir hareket haline gelmesi için örgütlenme

ihtiyacı doğmuştur. Türkçüler, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu çöküş sürecinde, milli kimliği vurgulayan bir bilinç oluşturmak ve halkı milli bir hedef etrafında birleştirmek amacıyla çeşitli dernekler, kulüpler ve yayın organları kurarak teşkilatlanmışlardır.

Bu teşkilatlanmalar, Türkçülük akımının topluma nüfuz etmesine ve Cumhuriyet'in kuruluş döneminde milli kimliğin inşasında güçlü bir etki yaratmasına katkıda bulunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısının dağılmaya yüz tuttuğu bir dönemde, Türkçüler bu kuruluşlar aracılığıyla Türk kimliğini koruma ve yüceltme çabalarına hız vermişlerdir. Türk Derneği'nin kurulması, Osmanlı'daki milliyetçilik akımlarının güçlenmesinin bir yansıması olarak, Türkçülük hareketinin kurumsal bir boyut kazandığını ve Türk kimliğinin korunup yüceltilmesi adına atılan önemli bir adım olmuştur.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra kurulan Türk Derneği, Osmanlı'da milliyetçilik akımlarının yükselmeye başladığı ilk kurumlardan biridir. Türk Derneği, Osmanlı aydınları arasında Türk kimliğini öne çıkarma ve Türklük bilincini yayma amacıyla faaliyet göstermiştir. Dernek, Türk dilinin korunması, kültürün geliştirilmesi ve Türk tarihinin öğrenilmesi gibi konuları teşvik etmiştir. Bu dernek, Türkçülüğün kurumsallaşması yolunda atılmış ilk adımlardan biri olarak değerlendirilebilir (Berkes, 1978).

Türk Ocağı, 1912 yılında kurulan ve Türkçülük hareketinin toplumda geniş bir taban kazanmasını sağlayan en önemli kuruluşlardan biridir. Bu dernek, milliyetçilik fikrini toplumda yaygınlaştırmak ve Türk milletini birleştirmek amacıyla kurulmuştur. Türk Ocağı, dil, tarih, kültür ve sanat alanlarında yaptığı çalışmalarla Türk kimliğini güçlendirmeyi hedeflemiş; özellikle eğitim alanında gençlere Türk tarihi ve kültürünü aşlamak için çeşitli etkinlikler düzenlemiştir. Ayrıca, Türk Ocağı'nın kurucuları arasında Ziya Gökalp gibi önemli Türkçü düşünürler de bulunur ve bu durum, derneğin ideolojik zeminini güçlendirmiştir (Heyd, 1979). Türk Derneği'nin ardından, Türk Ocağı'nın kurulması, Türkçülük hareketinin daha geniş kitlelere yayılmasını sağlamış ve özellikle eğitim alanında gençlere Türk kimliği ve kültürünü aşlamaya yönelik önemli bir adım olmuştur.

Türk Ocağı hem Osmanlı Devleti'nin son döneminde hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçülük düşüncesinin ana merkezi olmuş ve Türk kimliğinin inşasında etkili bir rol oynamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da Türk Ocağı, yeni kurulan devletin milliyetçilik politikasını destekleyen bir kurum olarak faaliyet göstermeye devam etmiştir.

1911 yılında yayın hayatına başlayan Türk Yurdu dergisi, Türkçülük düşüncesinin Osmanlı toplumuna yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Türk Yurdu, Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi Türkçü aydınların katkılarıyla yayımlanmış ve milliyetçi fikirlerin toplumda kabul görmesine katkı sağlamıştır. Dergi, Türk milletinin tarihi, kültürel değerleri ve toplumsal sorunları hakkında yazılar yayımlayarak, halk arasında milli bilincin artmasına öncülük etmiştir. Türk Yurdu, ayrıca Türkçü aydınların düşüncelerini ve araştırmalarını halka ulaştırarak Türkçülüğün bir fikir akımı olarak kökleşmesini sağlamıştır (Akçura, 1904). Türk Ocağı'nın Türkçülük hareketindeki etkisi, 1911 yılında yayın hayatına başlayan Türk Yurdu dergisiyle daha da pekişmiş ve dergi, Türkçü fikirlerin toplumda yayılmasında önemli bir araç olmuştur.

Türkçü teşkilatlanmalar, Cumhuriyet döneminde milliyetçilik ve Türk kimliğini merkeze alan bir devlet yapısının inşa edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu örgütler, Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde milli tarih bilincinin ve milli kültürün oluşturulmasına katkıda bulunmuşlardır. Türk Ocağı gibi kuruluşlar, Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerini sürdürmüş ve Cumhuriyet'in resmî ideolojisi olan milliyetçiliği destekleyen çalışmalar yapmaya devam etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocağı ve Türk Yurdu gibi teşkilatların faaliyetlerinden etkilenmiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu kurumların desteğini almıştır. Atatürk, Türkçülüğün savunduğu milli kimlik ve bağımsızlık fikirlerini Cumhuriyet'in temel ilkeleri arasında görmüş; bu teşkilatlanmalar aracılığıyla milli bilincin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

Türkçülük akımı, Osmanlı Devleti'nin son döneminde, özellikle devletin çok uluslu yapısının çözülmesi ve çeşitli etnik grupların bağımsızlık talepleri ile birlikte yükselmiştir. Türkçü düşünürler, bu süreçte Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek ve Türk kimliğini koruyarak Osmanlı'nın asli unsuru olan Türklere yönelik bir bilinç oluşturmak amacıyla çeşitli fikirler ortaya koymuşlardır. Bu fikirler, Türk milletinin kültürel, tarihi ve siyasi bağlarını güçlendirmeye yönelik bir dizi düşünceden oluşmaktadır.

Türkçüler, Osmanlı'nın çok uluslu yapısından farklı olarak, Türk milletinin bağımsız kimliğini vurgulayan bir millet anlayışını benimsemişlerdir. Bu anlayışa göre millet, dil, kültür, tarih ve etnik köken bağlarıyla bir araya gelen topluluğun adıdır. Türkçü düşünürler, millet kavramını yalnızca Osmanlı sınırları içindeki Türklere değil, Orta Asya'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşayan tüm Türklere yönelik bir birlik idealine dayandırmışlardır. Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinde de belirtildiği gibi, Türk milleti dil, kültür ve tarih birliği etrafında tanımlanır (Gökalp, 1923). Türkçü düşünürlerin Türk milletinin birliğini savunmalarının ardından, bu birliği sağlamak amacıyla öne sürdükleri Turancılık fikri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Türk toplulukları arasında kültürel ve etnik bağların güçlendirilmesine yönelik bir ideoloji olarak şekillenmiştir.

Turancılık, Türkçülerin Türk milletini bir araya getirme ve tüm Türk topluluklarını aynı çatı altında toplama idealidir. Bu fikir, Osmanlı Devleti'nin dağılmaya yüz tuttuğu bir dönemde, özellikle Rusya ve Orta Asya'daki Türk topluluklarıyla kültürel ve etnik bağları koruma düşüncesine dayanır. Turancılık, başlangıçta bir kültürel birlik idealini temsil etmiş, ancak zamanla siyasi bir hedef olarak da algılanmaya başlamıştır. Yusuf Akçura, Turancılık fikrinin önemli savunucularından biridir ve bu fikri Osmanlı'nın dağılmasına karşı Türk birliğini sağlamanın bir yolu olarak görmüştür (Akçura, 1904).

Türkçüler, Osmanlı Devleti'nin modernleşmesi ve Batı karşısında güç kazanması gerektiğine inanmışlardır. Bu bağlamda Batılılaşma, Türkçülük düşüncesinin önemli bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Türkçü düşünürler, Batılılaşmanın sadece teknolojik ve askeri alanlarla sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda eğitim, hukuk ve sosyal alanlarda da köklü bir dönüşüm sağlanması gerektiğini savunmuşlardır. Ziya Gökalp, Batı medeniyetinin teknik ve bilimsel gelişmelerini benimsemenin önemine vurgu yapmış, ancak Türk kimliğinin korunarak bu modernleşme sürecinin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Gökalp, 1923).

Türkçüler, Osmanlı Devleti'ne farklı bir perspektiften bakmışlardır. Osmanlı'nın çok uluslu yapısı içinde Türklüğün gölgede kaldığına inanmışlar ve Osmanlı kimliğinin ötesine geçerek Türk kimliğini ön plana çıkarmayı hedeflemişlerdir. Türkçüler, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde Türk milletine dayanarak bir ulus-devlet kurmanın gerekliliğine inanmışlardır. Bu doğrultuda, Osmanlı'nın dağılmasını engellemeyeceklerini kabul ederek, yeni bir milli devletin, Türk milletinin egemenliğine dayanan bir yapıya sahip olması gerektiğini savunmuşlardır. Türkçülerin Osmanlı Devleti'ne dair geliştirdikleri eleştiriler, aynı zamanda Türk milletinin tarihsel kimliğini yeniden şekillendirme çabalarının da temelini atmıştır. Bu çabalar, Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türklerin tarihsel geçmişine dair daha milliyetçi bir perspektifin benimsenmesini sağlamıştır.

Türkçülerin tarih anlayışı, Osmanlı tarih yazımından farklı olarak, Türk milletinin kökenlerine ve Türklerin tarih sahnesindeki yerine vurgu yapar. Türkçüler, Osmanlı Devleti'nin

tarihini Türk milletinin genel tarihinin bir parçası olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Türk Tarih Tezi gibi projelerle Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan tarihsel yolculuğu ve Türk milletinin dünya tarihindeki rolü vurgulanmıştır. Bu tarih anlayışı, milliyetçi tarih yazımının temellerini oluşturmuş ve Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminde yerini almıştır (Hanioglu, 2008).

Türkçüler, dinin milli kimliği tamamlayan bir unsur olduğunu düşünmekle birlikte, laiklik fikrini de savunmuşlardır. Türkçülük akımı içinde din, Türk milletinin kültürel mirasının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ancak, milli birliğin sağlanması için devletin laik bir yapıya sahip olması gerektiği savunulmuştur. Türkçü düşünürler, laikliği dinin bireysel bir alan olarak tanımlanması ve devlet yönetiminden ayrılması gerektiği şeklinde yorumlamışlardır. Bu laiklik anlayışı, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde kabul gören laik devlet anlayışının oluşumuna katkıda bulunmuştur (Heyd, 1979).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısından uzaklaşarak, millî bir Türk devleti oluşturma amacı ön plana çıkmıştır. Türkçülük, Cumhuriyet döneminde devletin resmî ideolojisi haline gelmiş ve ulus-devletin temelini oluşturan başlıca fikir akımı olarak kabul edilmiştir. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli kimliğini vurgularken Türkçülük düşüncesini temel almış ve Türkiye'yi modern bir ulus-devlet haline getirme sürecinde Türkçülük ideallerinden yararlanmışır (Lewis, 1968).

Mustafa Kemal Atatürk, Türkçülük akımını yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin milli kimliğini güçlendirmek için kullanmıştır. Atatürk'ün Türkçülük anlayışı, ırk veya etnik kökene değil, kültürel birlik ve ortak tarih bilinci üzerine kurulmuştur. Atatürk, "*Ne mutlu Türküm diyene!*" sözüyle, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran halkın ortak bir kimlik ve aidiyet etrafında birleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. Atatürk'e göre Türkçülük, Türkiye'yi modern ve bağımsız bir devlet yapmaya yönelik bir araçtır ve Türk kimliğinin inşasında kültürel ve tarihi bağların önemini vurgular (Mango, 1999).

1931 yılında kurulan Türk Tarih Kurumu, Atatürk'ün talimatları doğrultusunda, Türk milletinin tarihini bilimsel yöntemlerle incelemek ve Türk kimliğini güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. Türk Tarih Kurumu, Türklerin tarih boyunca dünya medeniyetine katkılarını ortaya koyan çalışmalar yapmış ve özellikle Türk Tarih Tezi kapsamında, Türklerin tarihini Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar geniş bir perspektiften ele almıştır. Bu kurum, Cumhuriyet dönemi tarih yazımında milliyetçi bir tarih anlayışının gelişmesine katkı sağlamıştır (İnalçık, 1980).

1932 yılında Atatürk tarafından kurulan Türk Dil Kurumu, Türk dilini koruma, sadeleştirme ve geliştirme amacıyla faaliyet göstermiştir. Osmanlı döneminde Arapça ve Farsça kelimelerle dolu olan Osmanlı Türkçesi, halk arasında anlaşılabilir olmaktan uzaklaşmıştı. Türk Dil Kurumu, Türkçeyi daha sade bir hale getirerek milli bir dil oluşturmayı hedeflemiş ve Türk kimliğinin dil üzerinden güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim, milli kimliği güçlendirmek ve yeni nesilleri Türkçü bir bilinçle yetiştirmek için en önemli araçlardan biri olarak görülmüştür. Atatürk, eğitimi laikleştirerek modernleştirmiş ve milli eğitim müfredatında Türk kimliğine vurgu yapan tarih ve dil derslerine ağırlık vermiştir. Bu doğrultuda, okullarda Türk tarihinin ve kültürünün önemini anlatan ders kitapları hazırlanmış ve gençlerin Türk milletine olan bağlılıkları artırılmaya çalışılmıştır (Berkes, 1978).

Atatürk, Türkçülüğü laik bir temele oturtarak, Türk milletinin milli kimliğini dinin ötesinde bir kültürel ve tarihi bağa dayandırmıştır. Cumhuriyet dönemi Türkçülüğü, dini bireysel bir inanç olarak görmüş ve devlet yönetiminde dini etkilerden arınmış laik bir yaklaşımı benimsemiştir. Atatürk, Türkçülük ile laiklik arasındaki bu bağı kurarak, Türk milletinin

ilerlemesinin ancak bilim ve akılcılıkla mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Bu laiklik anlayışı, Türkçülük akımının modern Türkiye'nin kurucu ideolojilerinden biri olarak benimsenmesine katkıda bulunmuştur (Heyd, 1979).

Cumhuriyet döneminde temelleri atılan Türkçülük, Türkiye'nin milli kimlik inşasında önemli bir rol oynamış ve günümüzde de etkilerini sürdürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin milliyetçi politikaları ve milli kimliği güçlendiren kurumları, Türkçülük düşüncesinin etkisiyle şekillenmiştir. Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi kurumlar günümüzde de Türkçülük ideallerini yaşatan ve Türkiye'nin milli kimliğini koruma çabalarına devam eden kuruluşlar olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Millî devlet, aynı dili, kültürü ve tarihsel mirası paylaşan insanların bir araya gelerek oluşturduğu siyasi yapı anlamına gelir. Millî devlet fikri, ulusal egemenliği ve milletin kendi kaderini tayin hakkını esas alan bir devlet modelidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda çok uluslu yapıdan tek millet, tek dil ve tek kültüre dayalı bir devlet modeline geçiş sürecinde, millî devlet fikri modern Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturmuştur (Smith, 1986).

Bu kavram, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda, Atatürk'ün milliyetçilik ilkesinin merkezinde yer almış ve Türk kimliğinin ön planda tutulduğu bir ulus-devlet yapısının inşasına katkıda bulunmuştur. Atatürk, millî devlet anlayışını, Osmanlı'nın çok uluslu yapısından uzaklaşarak, homojen bir millet temelinde kurulan bağımsız bir devlet olarak tanımlamıştır.

Millî devlet fikrinin oluşumunda Avrupa'daki siyasi ve kültürel değişimlerin etkisi büyüktür. Avrupa'da Orta Çağ sonrasında gelişen feodalite sistemi, Rönesans ve Aydınlanma hareketleri ile ulus-devletlerin temelleri atılmış ve bu süreç Osmanlı Devleti'ndeki milliyetçilik akımlarını da etkilemiştir. Millî devletin oluşum sürecini Avrupa ve Osmanlı bağlamında inceleyelim:

Feodalite, Avrupa'da yerel beylerin toprak üzerinde güçlü bir otoriteye sahip olduğu ve merkezi yönetimin zayıf olduğu bir dönemdir. Bu yapı, Avrupa'da ulus-devletlerin gelişimini geciktirmiş, ancak yerel kimliklerin korunmasını sağlamıştır. Osmanlı'da ise merkeziyetçi bir yapının hâkim olması, feodalitenin gelişmesini engellemiştir.

Rönesans ve Aydınlanma, bireyin ve toplumun önemini vurgulayan düşünceleri ile Avrupa'da millî devlet fikrinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Aydınlanma düşünürleri, insanların özgür iradeleriyle kendi kaderlerini belirleme hakkını savunmuş; bu düşünce, Fransız Devrimi ile Avrupa'ya yayılmıştır. Osmanlı aydınları da Aydınlanma düşüncelerinden etkilenerek, ulusal egemenliğe dayalı bir devlet yapısını savunmaya başlamışlardır (Berkes, 1978).

17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da güçlenen monarşik devletler, modern millî devletlerin öncüsü olarak kabul edilir. Monarşiler, Avrupa'da merkezi yönetimi güçlendirmiş ve halkın tek bir egemen altında birleşmesine olanak tanımıştır. Osmanlı'da ise Padişahın otoritesi altında yönetilen bir merkezi yapı mevcut olmasına rağmen, Osmanlı'nın çok uluslu yapısı, Avrupa'daki monarşik devletlerle farklılık göstermektedir.

Cumhuriyet döneminde, Atatürk'ün Türk milletini tanımlarken kullandığı millet kavramı, ortak dil, kültür, tarih ve ülkü etrafında birleşmiş bir toplumu ifade eder. Atatürk'ün millet tanımı, Osmanlı'nın çok uluslu yapısından uzaklaşarak, homojen bir millet temelinde kurulan yeni bir devlet anlayışını benimser.

Cumhuriyet dönemi millî devlet anlayışında kültür, toplumsal birliği sağlayan en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmiştir. Atatürk, "*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir*" sözleriyle, millî kimliği tanımlarken kültürel birlikteliği ve tarihi

geçmiş esas almıştır. Bu doğrultuda, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve kültür politikaları, Türk kültürünü yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla oluşturulmuştur.

Millî devletin en temel unsurlarından biri, halkın kendi kaderini belirleme hakkı olan millî hâkimiyettir. Atatürk, “*Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir*” ilkesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısını belirlemiş ve millî hâkimiyeti, Cumhuriyet'in temeli olarak görmüştür. Bu ilke, Türkiye'de ulusal egemenlik kavramının yerleşmesine ve millî devletin sağlam temeller üzerine kurulmasına katkıda bulunmuştur.

Millî devletlerin oluşumunda, dini kurumların millîleştirilmesi ve dilin birleştirici bir unsur olarak kullanılması önemli bir role sahiptir. Avrupa'da Katolik Kilisesi'nin etkisinin azalması ve millî kiliselerin kurulması, ulusal kimliklerin oluşmasına katkı sağlamıştır. Türkiye'de de millî bir devlet yapısı inşa edilirken, Türk diline ve laiklik ilkesine önem verilmiştir. Türk Dil Kurumu'nun kurulması, Türk dilinin milli kimlik ve birliğin temeli olarak kabul edildiğini gösterir.

Cumhuriyet'in ilanı ile Türkiye, millî bir devlet olarak yapılandırılırken, tarih bilinci bu sürecin en kritik unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Millî devlet, ulusal birliği sağlayacak bir geçmiş ve köklü bir kimliği gerektirir. Atatürk ve Cumhuriyet dönemi aydınları, millî devletin inşasında Türk tarihini birleştirici bir unsur olarak kullanmışlar ve bu doğrultuda yeni bir tarih anlayışı geliştirmişlerdir. Bu süreçte, Türk milletinin tarih sahnesindeki köklü yeri ve medeniyete katkıları vurgulanarak, yeni bir milli tarih bilinci oluşturulmuştur.

Cumhuriyet dönemi tarih yazımı, Osmanlı Devleti'nden devralınan tarih anlayışından ayrılarak, Türk milletinin kimliğini ve tarihsel kökenini ortaya koymaya yönelik milliyetçi bir çerçeveye oturmuştur. Bu çerçevede yapılan en önemli reformlar arasında, Türk Tarih Kurumu'nun kurulması ve Türk Tarih Tezi gibi çalışmalar yer alır.

1931 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türk Tarih Kurumu, Türk milletinin tarihini bilimsel yöntemlerle incelemek ve köklü bir tarih bilinci oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Bu kurum, tarih yazımında milliyetçi bir yaklaşımı benimseyerek, Osmanlı tarihinin yanı sıra, Türklerin Orta Asya'daki tarihini ve medeniyetin gelişimine katkılarını araştırmıştır. Türk Tarih Kurumu, bu araştırmaları yayımlayarak Türk milletinin dünya tarihindeki yerini belirlemeye çalışmıştır (İnalçık, 1980).

Türk Tarih Kurumu'nun çalışmaları doğrultusunda, 1932 yılında ilki gerçekleştirilen Türk Tarih Kongresi, Türk milletinin tarihini araştırmak ve bu bilgileri bilimsel bir zemine oturtmak amacıyla düzenlenmiştir. Kongrede, Türk Tarih Tezi ele alınmış ve bu tezde Türklerin, insanlık medeniyetinin kurucuları arasında yer aldığı iddia edilmiştir. Türk Tarih Tezi'ne göre, Türkler, dünya medeniyetine katkıları olan ve tarih boyunca birçok alanda önderlik yapmış bir millettir. Bu tez, Türk milletine aidiyet duygusu kazandırmayı ve milli kimliği güçlendirmeyi amaçlamıştır (Zürcher, 2004).

Türk Tarih Tezi, Cumhuriyet dönemi tarih yazımının en belirgin projelerinden biridir. Bu tez, Türk milletinin kökenlerini Orta Asya'ya dayandırarak, Türklerin Anadolu'ya Malazgirt Savaşı ile değil, çok daha eski dönemlerde geldiğini iddia eder. Türk Tarih Tezi, Türklerin, Hititler gibi Anadolu'nun kadim medeniyetleriyle bağ kurarak, Türk milletinin Anadolu'nun en eski milletlerinden biri olduğu fikrini savunur. Bu tarih yaklaşımı, Türk milletinin köklü bir geçmişe sahip olduğu vurgusu ile milli kimliğin güçlendirilmesine katkı sağlamıştır (Berkes, 1978).

Türk Tarih Tezi çerçevesinde hazırlanan tarih ders kitaplarında, Türk milletinin Orta Asya'daki kökenleri ve İslam öncesi Türk devletlerinin başarıları anlatılmıştır. Bu kitaplarda, Türklerin dünyaya yayılışı ve çeşitli coğrafyalarda kurdukları medeniyetler detaylandırılarak

öğrencilere milli bir bilinç kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu ders kitaplarında, Türk milletinin köklü geçmişi ve medeniyet tarihindeki önemi vurgulanarak, öğrencilere Türk kimliğine duyulan aidiyet duygusu aşılanmıştır (Lewis, 1968). Türk Tarih Tezi çerçevesinde hazırlanan ders kitapları, sadece Türk milletinin geçmişini öğretmekle kalmamış, aynı zamanda Cumhuriyet'in inşa ettiği modern ulus-devletin değerlerini de öğrencilere aşılamayacağı amaçlamıştır.

Cumhuriyet dönemi tarih anlayışında, milliyetçilik ve modernleşme kavramları iç içe geçmiştir. Millî devletin inşasında tarih yazımı, yalnızca geçmişi anlatmakla kalmamış; aynı zamanda yeni nesillere modern bir ulus-devletin değerlerini aktarmayı hedeflemiştir. Atatürk, tarihin milli kimliğin korunmasında ve milli birliğin sağlanmasında önemli bir unsur olduğunu savunmuş; bu doğrultuda milli kimliğin korunmasına yönelik reformları bizzat yönlendirmiştir.

Atatürk'ün *Nutuk* adlı eseri, Cumhuriyet'in kuruluş sürecini ve Kurtuluş Savaşı'nı anlatmakla kalmaz, aynı zamanda Türk milletine milli bir tarih bilinci kazandırmayı amaçlar. *Nutuk*'ta, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi ve Cumhuriyet'in kazanımları detaylı bir şekilde anlatılarak, Cumhuriyet'in milli değerler çerçevesinde güçlenmesi hedeflenmiştir. *Nutuk*, yalnızca bir tarih anlatısı değil; aynı zamanda milli kimliği ve vatan sevgisini güçlendiren bir rehber niteliğindedir (Mango, 1999).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında şekillenen tarih anlayışı, Türkiye'nin modern tarih yazımına önemli katkılar sağlamış ve günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kurumlar, Türk tarihini ve kültürünü araştırmaya devam ederek, milli kimliğin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Günümüzde, Cumhuriyet döneminde şekillenen bu milli tarih bilinci, Türkiye'nin eğitim sisteminde yer almaya devam etmekte ve Türk gençlerine milli değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Türkiye, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısından ayrılarak, milli bir Türk devleti olarak yapılandırılmıştır. Bu süreçte, millî devlet modelinin temel öğeleri olan milliyetçilik, laiklik, halkçılık ve ulusal egemenlik gibi ilkeler doğrultusunda çeşitli reformlar yapılmış ve modern Türkiye'nin temelleri atılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak bu yeni devleti inşa ederken millî devlet modelini rehber almış ve bu modele uygun bir toplum düzeni oluşturmayı hedeflemiştir.

Atatürk'ün millî devlet anlayışı, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısına karşılık, tek bir milletin egemenliğini temel alan ve homojen bir devlet yapısını hedefleyen bir yaklaşımı benimsemiştir. Atatürk, millî kimliği güçlendirerek, Türk milletini modern bir ulus-devlet çerçevesinde birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, Cumhuriyet döneminde yapılan reformlar, Türk milletini ortak bir kimlik etrafında birleştirmek ve Türk kültürünü yaşatmak için gerçekleştirilmiştir.

Örnek: “*Ne mutlu Türküm diyene!*” sözü ve Türk Kimliğinin Güçlendirilmesi Atatürk'ün, “*Ne mutlu Türküm diyene!*” sözü, Türk milletine olan aidiyeti ve milli kimliği güçlendirmek amacıyla söylenmiştir. Bu söz, Türk kimliğinin birleştirici bir unsur olarak görülmesi gerektiğini ve Cumhuriyet'in tüm vatandaşlarının Türk kimliği etrafında birleşmesini ifade eder. Bu söylem, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli bir devlet olarak inşa edilmesinde güçlü bir simge haline gelmiştir (Mango, 1999).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, millî devletin inşasında eğitim ve dil politikaları büyük bir önem kazanmıştır. Atatürk, Türk dilini koruma ve geliştirme amacıyla dil reformlarını hayata geçirmiş, eğitim sisteminde de milli kimliği güçlendiren bir müfredat benimsemiştir.

1932 yılında kurulan Türk Dil Kurumu, Türk dilinin sadeleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla kurulmuş ve dilde millî bir birlik sağlanması hedeflenmiştir. Osmanlı döneminde

Arapça ve Farsça kelimelerin etkisiyle ağırlaşan Türkçeyi sadeleştirerek, toplumun her kesiminin anlayabileceği bir dil haline getirme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar, millî devletin inşasında dilin birleştirici bir unsur olarak kullanılmasını sağlamıştır (Lewis, 1968).

Millî devlet anlayışının eğitim sistemine yansması, tarih derslerinde Türk kimliğinin öne çıkarılması ve gençlerin milli bilinçle yetiştirilmesiyle sağlanmıştır. Tarih derslerinde Türk milletinin köklü geçmişi anlatılarak, öğrencilerde bir aidiyet duygusu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu dönemde, Türk Tarih Tezi doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, Türk milletinin tarih sahnesindeki yerini ve dünya medeniyetine katkılarını vurgulayan içeriklerle oluşturulmuştur (İnalçık, 1980). Millî devlet anlayışının eğitim sistemine yansması, aynı zamanda laiklik ilkesinin benimsenmesiyle, Türk toplumunun modern bir kimlik kazanmasını ve farklı etnik ve dini grupların eşit bir şekilde kabul edilmesini sağlamıştır.

Millî devletin inşasında laiklik ilkesinin benimsenmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin çok uluslu ve dini esaslara dayanan Osmanlı Devleti'nden farklı bir kimlik kazanmasını sağlamıştır. Laiklik, devletin dini etkilerden arınmasını ve vatandaşların dinlerine bakılmaksızın eşit kabul edilmesini amaçlamıştır. Atatürk, laiklik ilkesini milli devlet yapısının temellerinden biri olarak görmüş ve bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumları kurarak dinin devlet üzerindeki etkisini sınırlandırmıştır.

Laiklik ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilen reformlar, kadınların sosyal ve siyasi haklarını kazanmasında da etkili olmuştur. 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, Türkiye'nin modern ve laik bir devlet olarak yapılandırılmasında önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu reformlar, millî devletin çağdaş ve eşitlikçi bir toplum yaratma hedefine hizmet etmiştir (Zürcher, 2004). Millî devletin inşasında ekonomik bağımsızlık, kadınların toplumsal hayata katılımı gibi sosyal reformlarla paralel olarak, modernleşme sürecinin temel taşlarından biri olmuştur.

Millî devlet modelinin inşasında, ekonomik bağımsızlık büyük bir önem taşır. Atatürk, milli bir ekonomi inşa etme hedefi doğrultusunda, ekonomik bağımsızlığı sağlamak için sanayileşmeye önem vermiş ve Türkiye'de kendi kendine yeten bir ekonomi yaratmaya çalışmıştır. Bu süreçte, Atatürk'ün "Millî İktisat" politikaları uygulanmış ve yabancı sermayeye bağımlılığı azaltmak için kamu yatırımları teşvik edilmiştir.

1930'lu yıllarda kurulan Sümerbank ve Etibank gibi devlet kurumları, Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını sağlamak ve sanayileşme sürecini hızlandırmak amacıyla kurulmuştur. Bu kurumlar, Türkiye'nin kendi hammaddelerini işleyerek ekonomik olarak bağımsız bir yapıya kavuşmasını hedeflemiş ve milli ekonomi modelinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Berkes, 1978).

Cumhuriyet döneminde inşa edilen millî devlet modeli, günümüzde Türkiye'nin siyasi ve kültürel yapısının temel taşlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Millî devlet anlayışı, Türk kimliğinin korunmasını, dilin birleştirici bir unsur olarak önemini ve eğitimde milli bilincin devam ettirilmesini desteklemektedir. Bu model, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve bağımsız bir devlet olarak varlığını koruma yolundaki ideolojik temelini oluşturmaktadır.

7. ATATÜRK'ÜN TARİH ANLAYIŞI VE TARİH EĞİTİMİ

Türk Tarih Tezi, 1930'larda Atatürk'ün önderliğinde, Türk milletinin tarih sahnesindeki yerini ve dünya uygarlıklarına katkılarını yücelten bir kuram olarak ortaya atılmıştır. Bu tez, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ortaya çıkan Batı merkezli ve Osmanlı'yı "*hasta adam*" olarak tanımlayan anlayışa bir karşı duruş olarak şekillenmiştir (Berkes, 1978). Türk Tarih Tezi, Batı'nın Türklere bakış açısındaki önyargıları yıkmak ve genç Türkiye

Cumhuriyeti'ne tarihsel bir gurur kaynağı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Atatürk, bu tezin ulusal kimlik oluşturma sürecinde etkili bir araç olacağına inanmıştır.

Atatürk, bu tezin gelişim sürecinde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır. Türk milletinin geçmişi, geleceğe olan inancının en güçlü dayanağıdır” (Atatürk, 1931).

Bu ifadeyle Atatürk, Türk milletinin köklü bir geçmişe dayandığını ve genç nesillerin, bu geçmişe dayanan bir özgüvenle yetişmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Türk Tarih Tezi, Türklerin yalnızca bir millet olmadığını, aynı zamanda dünya medeniyetinin kurucularından biri olduğunu savunur. Teze göre, Türkler Orta Asya'dan başlayan tarihsel yolculukları boyunca, Mezopotamya, Anadolu ve Orta Doğu'daki büyük medeniyetlere katkı sağlamış, hatta bazıları kurmuşlardır. Bu çerçevede, Hititler, Sümerler ve eski Mısır uygarlıkları gibi medeniyetlerin Türk kökenli olduğu öne sürülmüş, bu da tezin kapsamını genişleterek Türklerin tarih sahnesindeki rolünü vurgulamıştır (İnan, 1972).

Afet İnan, Atatürk'ün teşvikiyle Türk Tarih Tezini destekleyen çalışmalarda bulunmuş, bu tezin bilimsel dayanaklarını güçlendirme çabası gütmüştür. İnan, bir konuşmasında Türk tarihinin geniş kapsamını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Türk tarihi, yalnızca Osmanlı'dan ibaret değildir. Türkler, medeniyetin en eski kurucularından biridir ve dünya kültürüne katkıları yadsınamaz bir gerçekliktir. Bizim görevimiz, bu köklü geçmişi bilimsel bir temele oturtmak ve genç Cumhuriyet'in ideolojisiyle uyumlu hale getirmektir” (İnan, 1935).

İnan'ın bu sözleri, Türk Tarih Tezinin ulusal bilinci pekiştirme amacını yansıtarak, tarih bilincini Cumhuriyet'in ideolojik temelleriyle bütünleştirme çabasını gösterir.

Türk Tarih Tezi, aynı zamanda çeşitli çevreler tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Dönemin bazı Batılı tarihçileri, bu tezin bilimsel bir altyapıya sahip olmadığını, milliyetçi bir ideolojiye hizmet eden abartılı iddialar içerdiğini ileri sürmüşlerdir (Zürcher, 2004). Halil İnalçık gibi önemli Türk tarihçileri de Türk Tarih Tezinin tarih biliminde tarafsızlık ilkesine uygun olmadığını ve bazı tarihsel gerçekleri ulus inşası amacıyla çarpıttığını ifade etmişlerdir (İnalçık, 2003).

İnalçık, bir konuşmasında bu eleştirisini şöyle dile getirmiştir:

“Tarih, nesnel olmalıdır. Tarihin ulusal bir bilinç kazandırma işlevi olabilir; ancak bunu yaparken bilimsel gerçeklikten sapmamak gerekmektedir. Türk Tarih Tezi, bazı yönleriyle tarihsel olayları ulusal bir ideolojiyi pekiştirmek adına yorumlamaktadır” (İnalçık, 1965).

Bu eleştiri, Türk Tarih Tezi'nin tarihsel nesnellige aykırı bir anlatı oluşturduğu ve bilimsel tarih yazımında çelişkiler barındırdığı iddiasını yansıtır. Bu çerçevede, Türk Tarih Tezi'nin ulusal kimlik inşasında başarılı olduğu kabul edilse de tarih bilimi açısından bazı eksiklikler taşıdığı vurgulanmıştır. Bu eleştiriler, Türk Tarih Tezi'nin tarih yazımındaki yaklaşımını sorgularken, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk'ün tarih eğitimine yüklediği milli bilinç oluşturma misyonunun önemini de gözler önüne sermektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Atatürk eğitimde tarih derslerini gençlere milli bilinç kazandırma ve ulusal kimliği pekiştirme aracı olarak görmüştür. Atatürk, tarih eğitimine dair şu ifadeyi kullanmıştır:

“Biz, yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçıları değiliz; Türk tarihinin derin köklerinden gelen, medeniyeti kuran bir milletiz. Bu bilinci gençlerimize aşulamak, Cumhuriyet'in geleceği için şarttır” (Atatürk, 1930).

Bu ifade, Atatürk'ün Türk tarihini Osmanlı'yla sınırlamadan daha geniş bir bağlamda ele aldığını ve gençlerin tarih bilinci kazanmalarının Cumhuriyet'in inşasında önem taşıdığını göstermektedir.

1930'lu yıllarda hazırlanan ders kitapları, Türk Tarih Tezi'nin anlatılarını içerecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu kitaplarda Türklerin köklerinin Orta Asya'ya dayandığı ve dünya medeniyetine katkı sundukları öne çıkarılmıştır. Ders kitaplarında Hititler, Sümerler gibi medeniyetler Türk kökenli olarak anlatılmış, bu anlatı gençlerin Türk tarihi ve kültürüyle gurur duymasını amaçlamıştır (Yıldırım, 2001).

Dönemin eğitim reformlarını destekleyen Hasan Ali Yücel, bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Gençlerimize tarih öğretilirken, yalnızca geçmişte kalmış bir zaman dilimini değil, bu milletin büyüklüğünü hissettirecek bir övünç kaynağını da aktarıyoruz. Türk tarihi, dünya tarihine katkı sunmuş büyük bir mirastır ve bu mirası gelecek nesillere taşımak, eğitimimizin temel amacıdır” (Yücel, 1940a).

Yücel'in bu sözleri, eğitimde tarih derslerinin ulusal kimlik oluşturmadaki önemini vurgularken, Türk Tarih Tezi'nin eğitim sistemi üzerindeki etkilerini de göstermektedir.

Atatürk'ün tarih eğitimi anlayışında genç nesillere kazandırılmak istenen en önemli değerler arasında milli kimlik, özgüven, bağımsızlık ve vatan sevgisi bulunur. Afet İnan, bu konuda yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir:

“Türk gençliği, köklü bir geçmişe sahip olduğunu bilmeli ve Türk milletinin dünya medeniyetine katkılarını öğrenmelidir. Bu bilinç, gençlere sadece tarihsel bir gurur kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda geleceğe dair güven verir” (İnan, 1935).

8. İSMET İNÖNÜ'NÜN EĞİTİM POLİTİKASI VE HÜMANİZM

Atatürk'ün vefatından sonra, İsmet İnönü 1938 yılında Cumhurbaşkanı olmuş ve Türkiye'yi II. Dünya Savaşı sırasında tarafsız bir çizgide tutmaya çalışmıştır. Bu süreçte Türkiye, savaşın ekonomik ve toplumsal baskıları altında kalmış; eğitim politikalarında da dönemin koşullarına bağlı olarak değişiklikler meydana gelmiştir. İnönü, savaş koşulları nedeniyle izlediği denge politikası çerçevesinde Türkiye'nin milliyetçi çizgiden uzaklaşarak daha evrensel bir bakış açısına yönelmesi gerektiğini savunmuştur (Ahmad, 1993). Bu perspektif, eğitim ve kültür politikalarında hümanist bir yaklaşımı teşvik etmiştir.

İsmet İnönü, 1942 yılında yaptığı bir konuşmada, Türkiye'nin barışçıl bir toplum yaratma ve dünyayla uyum içinde olma hedefini şu sözlerle vurgulamıştır:

“Eğitimdeki amacımız, yalnızca vatansever bireyler değil, aynı zamanda insan sevgisiyle dolu, barışa ve dünya kültürüne açık gençler yetiştirmektir. Bizim milletimiz yalnızca kendi kültürüne değil, dünya kültürüne de katkı yapacak kapasitededir” (İnönü, 1942).

Bu konuşmasında İnönü, eğitimde milliyetçi değerler yerine, evrensel ve hümanist değerleri savunmuş, Türkiye'nin dünya kültürüne katkı yapma potansiyelini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin genç nüfusunu insanlık sevgisi ve barış temelli bir bakış açısıyla yetiştirme çabası, İnönü'nün eğitimde hümanizme verdiği önemi göstermektedir. İnönü'nün eğitimde hümanist değerleri öne çıkarma çabası, dönemin eğitim politikalarının Batı medeniyetiyle entelektüel bir bağ kurma hedefiyle nasıl şekillendiğini anlamak açısından da önemli bir zemin oluşturmuştur.

İnönü dönemi, eğitim politikalarında Batı ile entelektüel bir yaklaşmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede, Yunan ve Roma uygarlıkları gibi Batı medeniyetlerine dair konulara daha fazla yer verilmiştir. Türk eğitim sistemi, bu dönemde Antik Yunan ve Roma düşüncesini kapsayan Batılı

hümanist değerlere vurgu yapmaya başlamış, Batı kültürüne açılım olarak görülen bu yönelim, genç Cumhuriyet'in kültür politikasında önemli bir değişim yaratmıştır (Çiftçi, 2016).

Hasan Ali Yücel, Millî Eğitim Bakanlığı döneminde Türkiye'de hümanist bir eğitim anlayışı geliştirmeye çalışmış ve bu bağlamda Batı klasiklerinin Türkçeye kazandırılması için Tercüme Bürosu'nu kurmuştur. Yücel, 1940 yılında Tercüme Bürosu'nun açılışı sırasında yaptığı bir konuşmada, Antik Yunan ve Roma klasiklerini Türkçeye kazandırmanın amacını şu sözlerle açıklamıştır:

“Biz, Türk milletini dünya kültürüne yakınlaştırmak ve evrensel değerlere sahip bir eğitim sistemi yaratmak istiyoruz. Yunan filozofları, insan düşüncesinin evrensel değerlerine ışık tutmuşlardır ve Türk gençlerinin de bu değerleri tanımalarını önemsiyoruz” (Yücel, 1940b).

Bu ifadeler, Yücel'in hümanist düşüncenin temellerini Türkiye'de sağlamlaştırmak için yaptığı çabaları göstermektedir. Yunan ve Roma filozoflarının eserlerini Türkçeye kazandırarak, eğitimde evrensel değerlere dayalı bir kültürel açılım yaratmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Yücel'in hümanist yaklaşımı, dönemin tarih yazımını ve eğitim politikalarını da etkileyerek, milliyetçi vurgu yerine evrensel değerlere dayalı bir tarih anlayışının benimsenmesine zemin hazırlamıştır.

Dönemin tarih ders kitapları, Türk Tarih Tezi'nin milliyetçi vurgularını hafifleterek hümanist bir bakış açısına yönelmiştir. Batı kültürüne dair eserlerin eğitim sistemine kazandırılmasıyla birlikte, Antik Yunan ve Roma uygarlıklarının dünya medeniyetine katkıları öne çıkarılmıştır. Özellikle barış, insan hakları ve hoşgörü gibi hümanist temaların tarih kitaplarında işlenmesi, öğrencilerde evrensel bir değer bilincinin oluşturulmasını amaçlamıştır. Bu değişim, Türk Tarih Tezi'nin yerini daha geniş kapsamlı bir tarih bakış açısına bırakarak dünya tarihi perspektifine dayalı bir eğitim modelini teşvik etmiştir (Zürcher, 2004).

Hasan Ali Yücel, 1943 yılında hümanist değerleri şu sözlerle ifade etmiştir:

“Eğitimde amaç, bireylerin düşünce özgürlüğünü kazanmalarını sağlamak ve onları insanlık ailesinin onurlu bir üyesi yapmaktır. Türk gençliği, hem kendi milletine bağlı birer yurttaş, hem de evrensel değerlere saygılı birer dünya insanı olarak yetişmelidir” (Yücel, 1943a).

Yücel'in bu ifadeleri, eğitimde düşünce özgürlüğüne verdiği önemi göstermektedir. Bireyin sadece milletine değil, insanlık ailesine de hizmet eden bir yapıda olması gerektiğini savunarak, hümanizmin eğitime entegrasyonunu desteklemiştir. Yücel'in bireyin evrensel değerlere hizmet etmesi gerektiği yönündeki düşünceleri, İnönü'nün eğitimde hümanist değerleri yaygınlaştırma çabalarıyla örtüşerek, dönemin eğitim politikalarının insanlık merkezli bir yaklaşımla şekillenmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

İsmet İnönü, eğitimin yalnızca ulusal kimlik oluşturmanın bir aracı olmadığını, aynı zamanda bireyi evrensel değerlerle donatmanın da eğitimin bir işlevi olması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda, eğitim politikalarında hümanist değerlerin yaygınlaştırılması, Türkiye'nin Batı kültürüne ve değerlerine daha açık bir yapı kazanmasını sağlamıştır. Eğitimde milliyetçi vurgu yerini hoşgörü, insan hakları, evrensel barış gibi temalara bırakmış ve bu temalar özellikle tarih derslerinde öne çıkarılmıştır (Ahmad, 1993).

Afet İnan, hümanist eğitim anlayışının Türkiye'de yaygınlaşmasını destekleyen önemli bilim insanlarından biridir. İnan, Türk eğitim sisteminin Batı'daki hümanist değerlere açık olması gerektiğini savunmuş ve gençlerin dünya kültürleriyle tanışmasının önemine değinmiştir. İnan'ın 1944 yılında yaptığı bir konuşmasında bu düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

“Gençlerimizin yalnızca Türk kültürünü değil, insanlık tarihine yön veren dünya kültürlerini de tanınması, onları dünyayla daha bütünleşmiş bireyler yapacaktır” (İnan, 1944).

Bu ifadeler, İnan’ın Türk gençlerinin dünya vatandaşı olarak yetişmesini hedeflediğini göstermekte ve hümanist eğitimin bir parçası olarak dünya kültürleriyle etkileşimi savunduğunu ortaya koymaktadır.

Bu hümanist dönüşüm süreci, bazı çevreler tarafından eleştirilmiştir. Özellikle milliyetçi aydınlar, Batı medeniyetlerinin fazla yüceltilmesini ve Türk tarihinin yeterince vurgulanmamasını eleştirmiştir (Hanioglu, 2011). İnönü döneminde yapılan eğitim reformları, milliyetçi çevreler tarafından kültürel kimlikten uzaklaştırıldığı şeklinde yorumlanmış ve Batı’ya fazlasıyla bağlılık olarak eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, özellikle eğitimde milliyetçilik ve hümanizm arasında bir denge kurma çabası gerekliliğini doğurmuştur.

9. MİLLİ EĞİTİM BAKANI HASAN ALİ YÜCEL VE TARİH EĞİTİMİNE ETKİSİ

1940-1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Hasan Ali Yücel, Türkiye’de köklü eğitim reformları yaparak bireyleri evrensel değerlere bağlı bir hümanist yaklaşımla eğitime vizyonunu getirmiştir. Yücel, eğitimi yalnızca milli kimlik oluşturmamın değil, bireyin düşünsel gelişimini destekleyerek evrensel değerlere bağlı bir yurttaş yetiştirmenin de bir aracı olarak görmüştür. 1943 yılında yaptığı bir konuşmada, eğitimde bireysel özgürlükleri ve insanlık değerlerini teşvik etme amacıyla şunları dile getirmiştir:

“Eğitimin amacı, bireylerin düşünce özgürlüğünü kazanmasını sağlamak ve onları insanlık ailesinin onurlu bir üyesi yapmaktır. Türk gençliği, hem kendi milletine bağlı birer yurttaş, hem de evrensel değerlere saygılı birer dünya insanı olarak yetişmelidir” (Yücel, 1943a).

Bu konuşma, Yücel’in eğitimde hümanist değerleri nasıl benimsediğini göstermektedir. Yücel’in bu vizyonu, yalnızca kentlerde değil, kırsal kesimlerde de etkili olmuş ve Köy Enstitüleri gibi eğitim kurumlarında da uygulanmaya başlamıştır. Yücel’in eğitimde hümanist değerlere verdiği önem, yalnızca kentlerle sınırlı kalmayıp, kırsal alanlarda da bu değerlerin benimsenmesini sağlayarak, eğitimde köklü bir dönüşüm yaratmıştır.

Hasan Ali Yücel’in öncülüğünde kurulan Tercüme Bürosu, Batı klasiklerinin Türkçeye kazandırılmasını sağlayarak eğitimde hümanist değerlerin yaygınlaşmasına olanak tanımıştır. Yücel, Tercüme Bürosu’nun açılışı sırasında yaptığı bir konuşmada, Batılı düşünce eserlerinin Türk gençlerine tanıtılmasını şöyle açıklamıştır:

“Biz, Türk milletini dünya kültürüne yakınlaştırmak ve evrensel değerlere sahip bir eğitim sistemi yaratmak istiyoruz. Yunan filozofları, insan düşüncesinin evrensel değerlerine ışık tutmuşlardır ve Türk gençlerinin de bu değerleri tanınmasını önemsiyoruz” (Yücel, 1940a).

Bu ifadeler, Yücel’in Batı’nın hümanist düşünce mirasına büyük önem verdiğini ve bu değerlerin eğitime entegrasyonunun gerekliliğini gösterir. Tercüme hareketi, köy okullarında dahi Batı klasiklerinin öğrenilmesini sağlamış, böylece öğrenciler evrensel değerleri ve insanlık tarihinin ortak mirasını tanıma fırsatı bulmuştur. Yücel’in Batı düşüncesine verdiği önem ve Tercüme hareketi, Köy Enstitüleri’nin eğitim anlayışında da etkisini göstererek, kırsal kesimdeki öğrencilere sadece mesleki beceriler kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda evrensel kültürel değerlerle tanışma fırsatı sunmuştur.

Köy Enstitüleri, 1940’lı yıllarda Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un öncülüğünde kırsal kesimlerde eğitim kalitesini artırmak ve köy öğretmenleri yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu enstitüler, kırsal kesimde yaşayan gençlere yönelik modern ve pratik bir eğitim sunarak onları hem kendi kültürlerine bağlı hem de dünya kültürlerine açık bireyler olarak

yetiştirmeyi amaçlamıştır. Köy Enstitüleri'nin eğitim programında tarım, el sanatları ve çeşitli meslek edindirme kurslarının yanı sıra, sanat, müzik ve tarih gibi kültürel dersler de yer almıştır.

Köy Enstitüleri'nde tarih eğitimi, bireylerin ulusal kimliklerini tanımalarını ve kültürel miraslarını öğrenmelerini sağlarken, aynı zamanda insanlık tarihine dair bilgi kazanmalarını da amaçlamıştır. Köy Enstitüleri'nde okutulan tarih derslerinde, Türk milletinin tarih sahnesindeki rolü ve köklü geçmişi öğrencilere aktarılmıştır. Bu tarih eğitimi, Atatürk'ün tarih anlayışından ilham alarak genç nesillere ulusal bilinç kazandırmayı hedeflemiştir. Ancak, Yücel'in hümanist bakış açısı doğrultusunda, derslerde yalnızca ulusal tarihe değil, aynı zamanda dünya tarihine ve insanlığın ortak kültürel mirasına da yer verilmiştir (Ergün, 1998).

Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri'ndeki tarih eğitiminin önemine dair bir konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Gençlerimizin köylerde, kendi topraklarında ulusal kimliklerini tanımaları ve dünya kültürüyle tanışmaları, Cumhuriyet'in en büyük ideallerindedir. Tarih, onlara geçmişle gelecek arasında bir köprü kurarak kendilerini ve insanlık mirasını anlamalarını sağlayacaktır” (Yücel, 1942).

Bu konuşma, Yücel'in köy gençlerinin yalnızca yerel kimlikleriyle değil, aynı zamanda dünya kültürüyle de bütünleşmesini amaçladığını göstermektedir.

Köy Enstitüleri'nde kullanılan tarih ders kitapları, bireylerin dünya tarihine daha geniş bir perspektiften bakmalarını sağlamak amacıyla evrensel temaları işlemektedir. Köy Enstitüleri'nin ders kitaplarında, Yunan, Roma, Rönesans ve Aydınlanma dönemi gibi Batı tarihinin önemli dönemleri incelenmiş, bu dönemlerin dünya kültürüne katkıları öne çıkarılmıştır. Bu, öğrencilerin dünya tarihini daha geniş bir bakış açısıyla öğrenmelerini ve hümanist değerleri tanımalarını sağlamıştır (Akşit, 1993).

Köy Enstitüleri'nde verilen eğitim, yalnızca bilgi aktarmaktan ibaret değil, aynı zamanda köydeki gençlerin eleştirel düşünceye sahip bireyler olarak yetişmelerini de hedeflemiştir. Bu okullarda tarih derslerinde hümanist bir anlayış benimsenmiş; öğrencilere barış, hoşgörü, insan hakları gibi evrensel değerler öğretilmiştir. Hasan Ali Yücel, köy enstitülerinde verilen eğitimin kırsal kesimde toplumsal dönüşüm yaratacağına inanmış ve bu okullarda hümanist değerlerin yaygınlaştırılması için çalışmalar yapmıştır.

Afet İnan, Köy Enstitüleri'nde uygulanan eğitim programının hümanist bir yapıya sahip olmasını destekleyen bilim insanlarından biridir. İnan, kırsal kesimde yaşayan gençlerin, yalnızca kendi kültürlerine değil, dünya kültürüne de bağlı bireyler olarak yetişmeleri gerektiğini savunmuştur. İnan, bu konuda yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir:

“Köy Enstitüleri, yalnızca Türkiye için değil, tüm insanlık için bir değer yaratacak bireyler yetiştirme ideali taşır. Köylerde doğan gençlerin dünya kültürünü tanınması, onları insanlık ailesinin bir parçası yapar” (İnan, 1943).

Bu ifadeler, İnan'ın köy gençlerinin evrensel değerlerle tanışmasını desteklediğini ve eğitimin yalnızca yerel kimlik yaratmakla kalmayıp, bireyi dünya kültürüyle buluşturan bir rol üstlenmesi gerektiğini düşündüğünü göstermektedir.

Hilmi Ziya Ülken, köy enstitülerinde eleştirel düşünce ve hümanist değerlerin eğitimin temel taşlarından biri olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Ülken, köy enstitülerinde hümanist değerlerin toplumsal gelişimi hızlandıracığını düşünmüştür. 1945 yılında yaptığı bir konuşmada şunları ifade etmiştir:

“Köy Enstitüleri, bireyi yalnızca kendi toplumuna bağlı bir yurttaş olarak değil, aynı zamanda dünya insanı olarak yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim anlayışına sahiptir. Bu

enstitüler, Türkiye'nin kırsal kesiminde toplumsal dönüşüm yaratacak kadar güçlü bir potansiyele sahiptir" (Ülken, 1945).

10. II. DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE TARİHÇİLİK ANLAYIŞINDA HÜMANİZMİN ETKİSİ

II. Dünya Savaşı, insanlık tarihinin en yıkıcı olaylarından biri olarak, dünya genelinde toplumların tarihe ve kimliklerine bakışını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Savaşın yol açtığı büyük yıkım ve kayıplar, milliyetçilik gibi kavramların bazı çevrelerde yeniden sorgulanmasına ve barış, hoşgörü gibi evrensel değerlerin öneminin artmasına neden olmuştur. Bu dönemde, Almanya ve İtalya gibi ülkelerdeki faşist ideolojilerin çöküşü, tarih yazımında da yeni bir perspektifin benimsenmesini sağlamıştır. Örneğin, Almanya'da savaş sonrasında faşizmin yol açtığı tahribatın ardından, tarih yazımı daha barışçıl ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmaya başlamıştır (Hobsbawm, 1994).

Savaş sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Batı Avrupa ülkelerinde tarih yazımı, insan hakları, evrensel barış ve demokrasi gibi hümanist değerlere vurgu yaparak gelişmiştir. Özellikle ABD'de tarih eğitimi, demokrasiyi koruma ve özgürlük gibi değerleri öğrencilere aşılacak amacıyla yeniden şekillendirilmiştir. Ayrıca, savaş sırasında yaşanan insan hakları ihlalleri, tarih yazımında daha eleştirel bir yaklaşıma yol açmış ve olayların nesnel bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği fikrini güçlendirmiştir. Bu bağlamda, tarih eğitiminde evrensel değerlere vurgu yapılması, savaştan alınan dersleri gelecek nesillere aktarma gerekliliği olarak görülmüştür (Tosh, 2015).

Fransa gibi ülkelerde de II. Dünya Savaşı sonrasında, Vichy hükümetinin Nazi işgali altındaki iş birliği, tarih kitaplarında ele alınmış ve Fransa'nın savaş sırasındaki tutumu açıkça tartışılmıştır. Bu süreçte, tarih eğitimi, geçmişle yüzleşme ve hatalardan ders çıkarma işlevi görmüş; toplumun savaş dönemindeki rolünü eleştirel bir bakış açısıyla sorgulamaya yönlendirmiştir. Fransa'daki savaş sonrası tarih yazımındaki dönüşüm, Türkiye'de de benzer şekilde hümanist değerlere dayalı bir tarih anlayışının şekillenmesine zemin hazırlamış, özellikle savaş sonrası dönemde İnönü ve Yücel'in öncülüğünde evrensel bir bakış açısının benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de de tarih yazımında milliyetçi yaklaşımlar yerine hümanist değerlere dayalı bir anlayış gelişmeye başlamıştır. Türkiye, savaş sırasında tarafsız kalmış olsa da dünya genelinde yükselen hümanist yaklaşımlardan etkilenmiş ve eğitim sisteminde bu değerlere daha çok yer vermeye başlamıştır. Özellikle, İsmet İnönü ve Hasan Ali Yücel gibi liderler, Türkiye'nin dünya medeniyetleriyle yakınlaşmasını ve tarih yazımında evrensel bir bakış açısının benimsenmesini savunmuşlardır (Berkes, 1978).

Yücel, hümanist değerleri eğitim politikalarına yansıtarak barış, hoşgörü ve insanlık sevgisinin tarih eğitiminin temel taşları olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda, Tercüme Bürosu'nun çalışmaları aracılığıyla Batı klasiklerinin Türkçeye kazandırılması sağlanmış; tarih derslerinde yalnızca Türk tarihi değil, dünya medeniyetlerinin insanlık mirasına katkıları da ele alınmaya başlanmıştır.

Hasan Ali Yücel, Türkiye'nin tarih anlayışındaki bu değişimi şu sözlerle ifade etmiştir:

"Savaş, insanlığa büyük acılar yaşatmış bir felakettir. Tarih eğitimi, yalnızca milletlerin başarılarını değil, insanlığın ortak değerlerini de öğretmeli ve geleceğe daha barışçıl bir toplum bırakmak için bir araç olarak kullanılmalıdır" (Yücel, 1944).

Yücel'in bu ifadeleri, Türkiye'nin savaş sonrası tarih anlayışındaki hümanist değerleri benimseme eğilimini göstermektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’deki hümanist tarih anlayışı ile Batı’daki tarih yazımı arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar bulunur:

- **Benzerlikler:** Savaşın getirdiği yıkım, Türkiye’de ve Batı ülkelerinde hümanizme dayalı bir tarih anlayışının gelişmesine yol açmıştır. Hem Türkiye’de hem de Batı ülkelerinde, tarih eğitimi, genç nesillere barış, hoşgörü ve insan hakları gibi evrensel değerleri aşlamaya yönelik bir işlev kazanmıştır. Özellikle Türkiye, Batı medeniyetinin klasik eserlerini tercüme ederek, bu eserleri eğitim sistemine dahil etmiş ve dünya ile kültürel bir yakınlaşma hedeflemiştir.

- **Farklılıklar:** Türkiye, savaşın yıkıcı etkilerini doğrudan yaşamamış olsa da Batı ülkelerinde olduğu gibi tarih eğitiminde yüzleşme ve özleştirme temelli bir yaklaşım tam olarak benimsenmemiştir. Örneğin, Almanya ve Fransa’da tarih eğitimi, savaş dönemindeki hatalardan ders çıkarma amacı taşıırken, Türkiye’de bu daha çok hümanist ve barışçıl bir anlayış çerçevesinde ele alınmıştır. Türkiye’nin tarafsızlık politikası, ülkenin tarih eğitiminin odak noktalarını Batı ülkelerine kıyasla daha farklı bir yönde şekillendirmiştir (Ahmad, 1993).

Batı’da, savaş sonrasında tarih yazımında daha eleştirel bir yaklaşım benimsenmiş; savaş yıllarındaki ulusal hataların ve insan hakları ihlallerinin sorgulanması önem kazanmıştır. Türkiye’de ise bu dönemdeki tarih anlayışı, Batı’daki kadar eleştirel bir boyut taşımamış; bunun yerine Türk gençlerine evrensel barış ve hoşgörü gibi değerleri kazandırmayı amaçlayan bir hümanist yaklaşıma odaklanmıştır. Özellikle İsmet İnönü, Türkiye’nin tarih yazımında dünya medeniyetleriyle uyum içinde bir bakış açısını teşvik ederek, eğitimde evrensel değerlere vurgu yapılması gerektiğini savunmuştur:

“Dünya milletleri, yalnızca ulusal çıkarları değil, insanlık için ortak değerleri de gözetmelidir. Geçmişten çıkaracağımız derslerle geleceği şekillendireceksek, tarih eğitimi tüm insanlık için bir barış köprüsü kurmalıdır” (İnönü, 1945).

İnönü’nün bu ifadeleri, Türkiye’nin savaş sonrası dönemde tarih yazımını evrensel bir çerçevede ele aldığını ve tarih eğitiminin insanlık mirasına katkı yapacak bir araç olarak kullanılmasını gerektiğini vurgulamaktadır. İnönü’nün vurguladığı evrensel tarih anlayışı, 1943’te düzenlenen III. Tarih Kongresi’nde somutlaşmıştır.

III. Tarih Kongresi, 1943 yılında Ankara’da düzenlenmiş ve Türkiye’de tarih yazımının yönünü belirleyecek önemli bir akademik etkinlik olmuştur. Bu kongre, II. Dünya Savaşı’nın ortasında yapılmış olması nedeniyle uluslararası gelişmelerden ve savaş sonrası oluşacak dünya düzeninden etkilenmiştir. Savaşın yol açtığı yıkım, barış ve insanlık değerlerine vurgu yapan bir tarih anlayışının gerekliliğini öne çıkarmış ve Türkiye de bu kongrede hümanist bir perspektif benimsemiştir. Kongre, Atatürk döneminde geliştirilen Türk Tarih Tezinin, daha evrensel bir yaklaşımla yeniden ele alınmasına da katkı sağlamıştır (Berkes, 1978).

Atatürk döneminde ortaya konan Türk Tarih Tezi, Türk milletinin kökenlerinin Orta Asya’dan başlayarak dünya medeniyetine önemli katkılar sunduğunu ve Türklerin Anadolu medeniyetlerinin kurucularından olduğunu savunuyordu. Ancak, III. Tarih Kongresi’nde, milliyetçi bir tarih anlayışı yerine insanlığın ortak değerlerine dayalı, daha hümanist bir bakış açısı benimsenmeye başlanmıştır. Kongrede, Türk Tarih Tezinin ulusal bilinci güçlendirme misyonu kabul edilmekle birlikte, bu tezin bilimsel ve nesnel bir yaklaşımla yeniden değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Hümanist tarih anlayışı, Türk tarih yazımını dünya tarihinin bir parçası olarak ele almayı ve diğer kültürlerle uyumlu bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlamıştır (İnan, 1943).

Kongreye katılan bilim insanları, Türk tarihinin evrensel bağlamda ele alınması gerektiğini ve yalnızca ulusal başarıların değil, insanlık mirasının da vurgulanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kongrede sunulan bildirimlerde aşağıdaki ana temalar öne çıkmıştır:

1. **Türk Tarihinin Evrensel Bir Bakışla Ele Alınması:** Kongrede, Türklerin dünya tarihine katkılarının, diğer medeniyetlerle ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısı üzerinden, Türk tarihinin diğer medeniyetlerle birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiştir (Yücel, 1943a).

2. **Barış ve İnsan Hakları Gibi Evrensel Değerlerin Tarih Yazımına Entegrasyonu:** Savaşın getirdiği yıkım ve acılar, tarihin yalnızca ulusal başarılar değil, aynı zamanda barış ve insan hakları gibi evrensel değerler çerçevesinde de ele alınması gerektiği fikrini güçlendirmiştir. Kongrede, tarih yazımının yalnızca kahramanlık ve zaferlerden ibaret olmaması, insanlık için ders çıkarılacak olayları da içermesi gerektiği savunulmuştur.

3. **Batı ve Doğu Medeniyetleriyle Diyalog:** Kongrede, Türk tarihinin Batı ve Doğu medeniyetleriyle olan etkileşimlerine de değinilmiş, bu medeniyetlerle olan bağların tarihe daha kapsayıcı bir perspektiften bakmayı mümkün kıldığı ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin dünya kültürüyle bütünleşmesini destekleyen bir tarih anlatısı oluşturulmasını hedeflemiştir.

• **Hasan Ali Yücel'in Hümanist Tarih Anlayışını Vurgulayan Konuşması:** Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, kongrenin açılış konuşmasında, tarihin yalnızca geçmişi değil, insanlığın ortak değerlerini öğretmek için bir araç olduğunu vurgulamıştır. Yücel, tarih eğitiminin toplumun evrensel barışa katkı sağlayacak bir yapıda olmasını gerektiğini belirtmiş ve şöyle demiştir:

"Tarih, yalnızca bir milletin başarılarını değil, insanlığın ortak mirasını da kapsar. Bizim tarihimiz, dünya tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu bilinçle eğitim sistemimizi düzenlemeliyiz" (Yücel, 1943b).

Bu ifadeler, Yücel'in Türkiye'nin dünya tarihindeki yerini evrensel bir bakış açısıyla ele alma gerekliliğini vurguladığını gösterir.

• **Afet İnan'ın Hümanizmi Destekleyen Görüşleri:** Kongredeki önemli konuşmacılardan biri olan Afet İnan, Türk tarihini hümanist bir bakış açısıyla ele almanın önemini belirtmiş, tarihin yalnızca ulusal başarılarla sınırlandırılmaması gerektiğini ifade etmiştir. İnan, konuşmasında şöyle demiştir:

"Türk tarihini incelerken, dünya tarihindeki rolümüzü ve diğer milletlerin katkılarını göz ardı edemeyiz. Bizler, insanlık tarihinin bir parçasıyız ve bu bilinçle tarihimizi değerlendirmeliyiz" (İnan, 1943).

İnan'ın bu sözleri, Türk tarih yazımında diğer medeniyetlerle diyalog kurmanın ve tarihe geniş bir çerçeveden bakmanın önemini ortaya koymaktadır.

III. Tarih Kongresi, Türkiye'deki tarih yazımını evrensel değerlere dayalı bir çerçeveye taşımış ve tarih eğitiminde hümanist bir perspektifin ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu kongrede yapılan tartışmalar ve sunulan bildirimler, tarih yazımında milliyetçi bir söylemden evrensel bir söyleme geçişi teşvik etmiştir. Kongreden sonra, tarih ders kitapları, dünya medeniyetlerinin katkılarını ve insan hakları, barış gibi evrensel temaları içerecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu süreç, Türk gençlerinin dünya ile kültürel bir bağ kurmalarını sağlayarak onları daha geniş bir perspektifle eğitmeyi amaçlamıştır.

III. Tarih Kongresi'nin düzenlendiği dönemde, dünya genelinde tarih yazımında daha barışçıl ve eleştirel bir yaklaşım benimsenmeye başlanmıştı. Türkiye'deki bu kongre, ulusal tarih yazımının uluslararası bir bağlama taşınmasına katkı sağlamış, Türk tarihini diğer

medeniyetlerle birlikte ele alan, insanlığın ortak mirasına vurgu yapan bir tarih anlayışının gelişmesine olanak tanımıştır. Bu süreçte, Türkiye'nin de dünya medeniyetleriyle birlikte anılacak bir tarih anlatısı oluşturma çabası, ülkenin uluslararası kültürel bağlarını güçlendirmiştir (Zürcher, 2004).

11. SONUÇ

II. Dünya Savaşı, sadece bir savaş değil, dünya düzeninde köklü ideolojik, kültürel ve siyasi değişimlere yol açan bir dönüm noktası olmuştur. Bu değişim süreci, Türkiye'nin resmi tarih anlayışında ve eğitim politikalarında da önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında ulusal kimliği güçlendirmek amacıyla benimsenen milliyetçi tarih yaklaşımı, II. Dünya Savaşı ile birlikte insan hakları, barış ve hoşgörü gibi evrensel değerlerin öne çıkarıldığı daha geniş bir perspektife evrilmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye'nin dünya ile entegrasyon çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde eğitimde yapılan reformlar, gençlere sadece milli kimliklerini değil, aynı zamanda evrensel değerleri ve dünya barışını da benimsetmeyi amaçlayan bir eğitim felsefesini getirmiştir. Atatürk döneminde benimsenen Türk Tarih Tezi, Türk milletinin tarihsel sahnedeki yerini ve katkılarını vurgularken, II. Dünya Savaşı yıllarında tarih eğitimi, ulusal kimlik inşasını aşarak insanlık tarihine yönelik bir bilinci de içermeye başlamıştır. İsmet İnönü'nün liderliğinde geliştirilen bu hümanist yaklaşım, dönemin eğitim politikasını şekillendirmiş ve tarih müfredatında yapılan köklü değişikliklerle genç nesillere aktarılmıştır.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in önderliğinde, Yunan ve Roma uygarlıkları, Rönesans, Aydınlanma Çağı gibi dünya medeniyetlerinin katkılarını tarih müfredatında yer verilmesi, tarih derslerinin yalnızca Türk milletinin başarılarına değil, aynı zamanda dünya medeniyetlerinin birikimine yönelik bir bakış açısı kazanmasına olanak tanımıştır. Bu değişiklikler, gençlerin tarih bilgisini genişletmiş ve onları diğer kültürlerle saygı duyan, dünya barışını önemseyen bireyler olarak yetiştirme amacını desteklemiştir. Bu çerçevede, II. Dünya Savaşı sonrası dönemin resmi tarih anlayışı, tarih eğitiminin bir ideolojik araç olarak kullanımını aşarak, toplumsal uzlaşa ve evrensel değerlere dayalı bir eğitim modeline yönelmiştir.

Bu süreçte dikkat çeken bir diğer husus ise, hümanist eğilimlerin artmasına karşın, milli kimliğin korunmasından vazgeçilmemiş olmasıdır. Türkiye, milli kimliği oluşturan tarihsel kökenleri ve değerleri muhafaza ederken, bu kimliği daha evrensel bir çerçevede ele alarak Batı ile uyum sağlama gayreti gütmüştür. Bu denge, gençlere hem ulusal bir aidiyet hem de evrensel değerlere bağlılık bilincini kazandırma hedefini yansıtmaktadır. Örneğin, Türk Tarih Tezi'nin yanı sıra dünya medeniyetlerine dair içeriklerin ders kitaplarına eklenmesi, Türk milletinin dünya tarihindeki rolünü vurgulayan bir çerçevede gençlere kazandırılmaya çalışılmıştır (Berkes, 1978).

Bu konuda yapılmış pek çok çalışma, Türkiye'de II. Dünya Savaşı sonrası dönemde tarih eğitiminin ideolojik bir araç olarak nasıl yeniden yapılandırıldığını ele almaktadır. Akyüz (2014), II. Dünya Savaşı sonrası eğitim reformlarının Türkiye'nin eğitim felsefesinde köklü bir değişimi tetiklediğini ve dönemin küresel barışa yönelik eğilimlerinin tarih müfredatında kendini gösterdiğini savunmaktadır. Berkes (1978) ise, Atatürk döneminin milliyetçi tarih anlayışından, İnönü döneminde daha kapsayıcı ve evrensel bir bakış açısına geçişi ele alarak, Türkiye'nin savaş sonrası dünyaya entegre olma çabasının eğitim politikalarına nasıl yansıtıldığını vurgulamaktadır.

Özellikle Lewis (1968) ve Üstel (1996) gibi araştırmacılar, Türkiye'de tarih eğitiminin Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulusal kimliği güçlendirme amacına hizmet ettiğini; ancak savaş sonrası dönemde Batı'daki hümanist ve barış odaklı değerlerin Türkiye'deki eğitim sistemine

entegre edilmeye çalışıldığını belirtmektedir. Bu çalışmalar, Türkiye'nin eğitim politikalarını savaş sonrası dönemin barış ve insan hakları gibi evrensel temalarıyla yeniden yapılandırarak genç nesilleri dünya vatandaşlığı bilinciyle yetiştirmeyi amaçladığını göstermektedir. Özellikle Üstel'in (1996) "makbul vatandaş" kavramı üzerine çalışması, Türkiye'deki eğitim politikalarının bireyleri ulusal ve evrensel değerler doğrultusunda nasıl şekillendirmeye çalıştığına dair kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

Öneriler ve Gelecekteki Çalışmalar İçin Yönelimler

Bu çalışma, Türkiye'de II. Dünya Savaşı sonrası dönemde tarih eğitiminin hümanist bir çerçevede nasıl yeniden şekillendiğini ve bu süreçte eğitim politikalarının ideolojik yönelimlerini analiz etmektedir. Türkiye'de tarih eğitiminin hem ulusal kimlik bilincini güçlendirmesi hem de küresel değerleri aşılması açısından eleştirel ve disiplinler arası bir bakış açısının benimsenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yapılmış önceki çalışmalar, tarih eğitiminin toplumsal barış ve evrensel değerlerin genç nesillere kazandırılmasında güçlü bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar için öneriler şunlardır:

1. **Eleştirel Tarih Perspektifi:** Türkiye'de tarih eğitiminin daha eleştirel ve çok yönlü bir anlayışla ele alınması, genç nesillerin geçmişe dair çok boyutlu bir bakış açısı geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, tarih eğitiminin milliyetçilik ve hümanizm arasında bir denge gözeterek işlenmesi önerilmektedir.

2. **Disiplinler arası Eğitim Modelleri:** Tarih eğitiminin sosyoloji, psikoloji ve etik gibi disiplinlerle desteklenmesi, öğrencilerin tarihi sadece ulusal bir çerçevede değil, sosyal, kültürel ve etik boyutlarıyla değerlendirmesine olanak sağlayacaktır. Türkiye'de tarihe ilişkin yapılan çalışmalar, tarih derslerinin toplumsal olaylara dair eleştirel bir bakış açısını geliştirecek şekilde genişletilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3. **Küresel Barış ve İnsan Hakları Temalı Müfredat Geliştirme:** II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'de geliştirilen hümanist tarih anlayışının, günümüz müfredatında daha kapsayıcı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki eğitim araştırmacıları, barış, hoşgörü ve insan haklarını ön planda tutan tarih müfredatlarının, öğrencilerin dünya vatandaşlığı bilincini pekiştireceğini ve toplumsal barışa katkı sağlayacağını savunmaktadır.

Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de tarih eğitimi, ulusal kimlik inşası amacını aşarak evrensel değerleri genç nesillere kazandırma hedefini de içermeye başlamıştır. Bu çalışma, Türkiye'nin tarih eğitimine olan yaklaşımının, dünya barışına duyarlı, insan haklarına saygılı bireyler yetiştirme çabasının bir yansıması olduğunu göstermektedir. Gelecekte tarih eğitiminin daha eleştirel ve kapsayıcı bir çerçevede yeniden değerlendirilmesi, Türk eğitim sisteminin dünya ile uyum içinde, insanlık tarihine katkıda bulunan bireyler yetiştirme kapasitesini artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1993). *The making of modern Turkey*. Routledge.
- Akçura, Y. (1904). *Üç tarz-ı siyaset*. Matbaa-i Hayriye.
- Akşit, B. (1993). *Köy Enstitüleri'nde kullanılan tarih ders kitapları: Evrensel temalar ve hümanist değerler*. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Akyıldız, A. (2011). *Osmanlı Eğitim Sistemi ve Tanzimat Dönemi Yenilikleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, Y. (2014). *Türk eğitim tarihi: M.Ö. 1000'den 2014'e*. Pegem Akademi.
- Atatürk, M. K. (1930). *Tarih üzerine söylevler*. Cumhuriyet Arşivi.
- Atatürk, M. K. (1931). *Türk milletinin geçmişi, geleceğe olan inancının en güçlü dayanağıdır* [Konuşma]. Ankara, Türkiye: TBMM Genel Kurulu.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları.
- Berlin, I. (1999). *The roots of romanticism*. Princeton University Press.
- Butterfield, H. (1931). *The Whig interpretation of history*. G. Bell and Sons.
- Comte, A. (1864). *Pozitivist Felsefe* (Ç. Mehmet Yılmaz). İstanbul: Akademik Yayınları.
- Çiftçi, S. (2016). Hasan Ali Yücel ve tercüme hareketi: Türk eğitim sisteminde Batı klasiklerinin yeri. *Journal of Turkish Studies*.
- Davison, R. H. (1963). *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*. Princeton University Press.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk maarif tarihi*. Osmanbey Matbaası.
- Ergün, M. (1998). *Köy enstitüleri ve Türk eğitim tarihi*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Findley, C. V. (1989). *Ottoman civil officialdom: A social history*. Princeton University Press.
- Fleischer, C. (1986). *Bureaucrat and intellectual in the Ottoman Empire: The historian Mustafa Âli (1541-1600)*. Princeton University Press.
- Gökalp, Z. (1923). *Türkçülüğün esasları*. Matbuat Yayınları.
- Göyünç, N. (1983). Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet dönemi tarih yazıcılığı. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*.
- Hanioğlu, M. Ş. (2008). *A brief history of the late Ottoman Empire*. Princeton University Press.
- Hanioğlu, M. Ş. (2011). *Atatürk: An intellectual biography*. Princeton University Press.
- Heyd, U. (1979). *Foundations of Turkish nationalism: The life and teachings of Ziya Gökalp*. Brill.
- Hobsbawm, E. (1994). *Aşırıların Çağı: Kısa Yirminci Yüzyıl, 1914-1991*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnalcık, H. (1965). Tarih yazımı ve Türk Tarih Tezi üzerine. *Türk Tarih Kurumu Yayınları*.
- İnalcık, H. (1973). *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*. Phoenix Press.
- İnalcık, H. (1980). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- İnalçık, H. (2013). *Tanzimat ve Türkiye 'de modernleşme*. İş Bankası Yayınları.
- İnan, A. (1935). Tarih ve millî bilinç üzerine. *Cumhuriyet Arşivi*.
- İnan, A. (1943a). Köy enstitüleri ve hümanizm üzerine. *Cumhuriyet Arşivi*.
- İnan, A. (1943b). III. Tarih Kongresi konuşmaları. *Türk Tarih Kurumu Yayınları*.
- İnan, A. (1944). Hümanizm ve Türk eğitimi. *Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- İnan, A. (1972). *Türk Tarih Tezi ve Dünya Medeniyetleri*. İstanbul: Tarih Yayınları.
- İnönü, İ. (1942). Eğitim üzerine konuşmalar. *Cumhuriyet Arşivi*.
- İnönü, İ. (1945). *Tarih eğitiminin insanlık için barış köprüsü oluşturmadaki rolü* [Konuşma]. Ankara, Türkiye: Atatürk Arşivi, TBMM.
- Kafadar, C. (1995). *Between two worlds: The construction of the Ottoman state*. University of California Press.
- Kafadar, C. (2007). *Osmanlı Devleti'nin kuruluşu üzerine düşünceler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karpat, K. (2001). *The politicization of Islam: Reconstructing identity, state, faith, and community in the late Ottoman State*. Oxford University Press.
- Köprülü, M. F. (1935). *Türk tarihinin ana hatları*. Türk Tarih Kurumu.
- Lewis, B. (1968). *The emergence of modern Turkey*. Oxford University Press.
- Mango, A. (1999). *Atatürk: The biography of the founder of modern Turkey*. Overlook Press.
- Ortaylı, İ. (1999). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Tarihi*. Ankara: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Peirce, L. (1993). *The imperial harem: Women and sovereignty in the Ottoman Empire*. Oxford University Press.
- Ranke, L. (1824). *Geschichte der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1514*. Reimer.
- Smith, A. D. (1986). *The ethnic origins of nations*. Blackwell.
- Somel, S. A. (2001). *Osmanlı'da eğitim ve modernleşme*. İletişim Yayınları.
- Şentürk, M. N. (1999). *Osmanlı Devleti'nde İslamcı Düşünce ve Tarih Yazıcılığı*. İstanbul: Tarih Yayınları.
- Tosh, J. (2015). *The pursuit of history: Aims, methods and new directions in the study of history*. Routledge.
- Ülken, H. Z. (1945). Köy enstitüleri ve eleştirel düşünce üzerine. *Cumhuriyet Arşivi*.
- Üstel, F. (1996). *Makbul vatandaş 'in peşinde: II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İletişim Yayınları.
- Vatin, A. (1993). *Oruç Bey'in Vakayinameleri*. İstanbul: Tarih Yayınları.
- Yıldırım, R. (2001). Cumhuriyet dönemi Türk Tarih Tezi ve eleştirileri. *Tarih Dergisi*.
- Yücel, H. A. (1940a). Eğitim ve hümanizm üzerine. *Millî Eğitim Bakanlığı*.
- Yücel, H. A. (1940b). Tercüme Bürosu açılış konuşması. *Millî Eğitim Bakanlığı Arşivi*.

- Yücel, H. A. (1942). *Köy Enstitüleri 'ndeki tarih eğitiminin önemine dair konuşma* [Konuşma]. Ankara, Türkiye: Atatürk Arşivi, TBMM.
- Yücel, H. A. (1943a). Hümanizm ve eğitim üzerine. *Cumhuriyet Arşivi*.
- Yücel, H. A. (1943b). III. Tarih Kongresi açılış konuşması. *Millî Eğitim Bakanlığı Arşivi*.
- Yücel, H. A. (1944). *Tarih eğitiminin barışçıl toplum için önemi* (Ç. Mehmet Yılmaz). Ankara, Türkiye: Tarih Yayınları.
- Yücel, H. A. (1991). *Türk Tarih Tezi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri*. Millî Eğitim Basımevi.
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A modern history*. I.B. Tauris.

EXTENDED ABSTRACT

This study investigates the relationship between socio-economic and cultural challenges during the World War II period and their influence on Turkey's Ministry of National Education policies. It also explores how the shifts in official historical perspectives shaped history education. During Mustafa Kemal Atatürk's era, the Turkish Republic undertook comprehensive reforms to establish a modern state. These reforms included significant changes in cultural and educational policies, focusing on promoting national identity through the Turkish History Thesis and the Turkish Language Reform. However, Atatürk's death marked a turning point, as domestic and international developments reshaped the trajectory of these reforms. The global impact of World War II accelerated these changes, necessitating a reorientation in Turkey's historical and cultural policies.

Under the leadership of İsmet İnönü, who became president following Atatürk, the period of the "National Chief" introduced significant ideological shifts. Minister of National Education Hasan Ali Yücel played a pivotal role during this time, emphasizing a humanist cultural approach. This new perspective diverged from Atatürk's focus on national history and language, favoring a broader engagement with Western civilization, particularly the ancient cultures of Greece and Rome. This transition reflected Turkey's aspirations to align with Western values and its quest for cultural rapprochement with Europe.

World War II profoundly influenced the socio-political and cultural fabric of nations globally, including Turkey. Concepts like peace, freedom, and independence gained prominence, and humanist ideals began to shape educational discourse. This period marked a shift from a nationalist perspective to a more inclusive and universal approach. In Turkey, this ideological transformation was evident in the education system, where history curricula began to emphasize humanistic and global themes alongside national narratives. The shift away from the Turkish History Thesis highlighted a growing acknowledgment of shared human heritage.

The study employs a historical research approach, analyzing archival materials, official documents, speeches, and contemporary history textbooks. Through content analysis, themes such as "nationalism," "humanism," "peace," and "universal values" are explored to trace the ideological changes in history education during the war years. Particular attention is given to Hasan Ali Yücel's influence in integrating humanistic ideals into the education system, fostering a perspective that valued not only national identity but also global interconnectedness.

Findings reveal that the transformations in official historical perspectives during this era significantly impacted the structure and content of history education. History lessons evolved to balance the emphasis on Turkish heritage with the inclusion of broader cultural narratives, such as Western and classical civilizations. This dual focus sought to instill a sense of national pride while preparing students to engage with universal human values, emphasizing the importance of peace and coexistence in a post-war world.

In conclusion, the World War II period represents a critical juncture in the evolution of Turkish education policies and history education. The ideological transition from nationalism to humanism during this time reflected broader global trends while reshaping the construction of Turkish identity and historiography. This study contributes to understanding the dynamic interplay between political ideologies, historical narratives, and educational practices in a time of global crisis.